

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Zdeňka Vojíková

Komentovaný překlad vybraných kapitol knihy *Liebenswerte Langhalse*.

Über den artgerechten Umgang mit Gänsen, Marion Bohn-Förder,

Cadmos Verlag, 2012

Annotated Translation of Selected Chapters from *Liebenswerte Langhalse*.

Über den artgerechten Umgang mit Gänsen, Marion Bohn-Förder, Cadmos

Verlag, 2012

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Monika Žárská

Zadání:

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor/ka volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Monice Žárské za její čas, vstřícnost a všechny cenné rady. Dále bych ráda vyjádřila vděčnost podporující rodině.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 2. srpna 2021

Zdeňka Vojíková

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá komentovaným překladem několika vybraných kapitol knihy *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*, jejíž autorkou je německá chovatelka Marion Bohn-Förderová. První část práce se věnuje překladu tohoto textu, zaměřeného na chov hus. Následuje komentář k překladu sestávající z překladatelské analýzy výchozího textu (vnětextové a vnitrotextové faktory) a popisu zvolené metody a překladatelských problémů. Tato část rovněž zahrnuje typologii překladatelských posunů a přehled těch hlavních posunů, které se objevily v tomto překladu.

Klíčová slova

komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, husy

Abstract:

The subject of this bachelor thesis is an annotated translation of selected chapters from the book named *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*, written by Marion Bohn-Förder, a German breeder. The first part deals with the translation of the source text, devoted to geese keeping. The following is a commentary consisting of a source text analysis (extratextual and intratextual factors) and a description of the selected method and translation problems. This section also includes a typology of translation shifts and an overview of the major ones that have appeared in this translation.

Keywords

annotated translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, geese

OBSAH

Úvod	7
1 Překlad	8
2 Komentář	30
2.1 Analýza výchozího textu.....	30
2.1.1 Vnětextové faktory	30
2.1.2 Vnitrotextové faktory	32
2.2 Překladatelská metoda.....	39
2.3 Překladatelské problémy a jejich řešení	40
2.3.1 Fonetická rovina	40
2.3.2 Lexikální rovina	40
2.3.3 Syntaktická rovina.....	47
2.3.4 Pragmatická rovina.....	50
2.3.5 Další problémy	50
2.4 Překladatelské posuny	52
2.4.1 Generalizace	52
2.4.2 Substituce	53
2.4.3 Inverze (záměna)	53
2.4.4 Vysvětlení a vnitřní vysvětlivka.....	53
2.4.5 Vynechávka	54
2.4.6 Intelektualizace.....	55
Závěr	56
Seznam použité literatury	57
Příloha – výchozí text	60

Úvod

Předmětem této práce je komentovaný překlad části knihy s názvem *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*, která vyšla v roce 2012 v nakladatelství Cadmos Verlag. Jedná se o populárně naučnou publikaci se zaměřením na chov hus domácích, která se snaží poskytnout informace, jak se o husy starat s přihlédnutím na jejich způsob myšlení a chování. Jednotlivé kapitoly se věnují chovatelským radám (např. správná strava, prevence nemocí, zacházení s líhni), ale také přinášejí poznatky o tělesných i psychických vlastnostech této vodní drůbeže. Autorka a zároveň chovatelka Marion Bohn-Förderová text oživuje vlastními zkušenostmi s husami a rovněž přiloženými fotografiemi.

Jedním z důvodů (vedle zajímavého stylu jazyka), proč jsem si vybrala tuto knihu, bylo mně velmi blízké téma, o kterém text pojednává. Už od malička žiji v malém hospodářství, což mi obohatilo aktivní slovní zásobu z oblasti chovatelství. Více než dva roky doma máme rovněž několik hus, sama mám tedy s jejich chovem a hlavně jejich jednáním drobné zkušenosti. To by mohlo být při překladu výhodou, zároveň je však nutné vyhnout se subjektivitě.

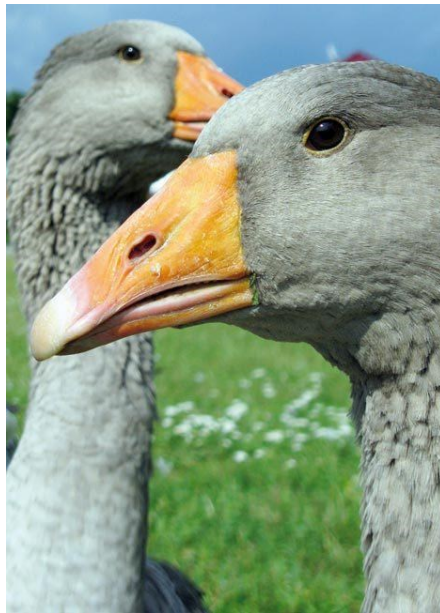
První část práce tvoří překlad vybraných kapitol (tzn. tří kapitolek a několika podkapitol z rozsáhlé, druhé, kapitoly). Druhá část bakalářské práce se věnuje komentáři k překladu. Jeho součástí je analýza výchozího textu (stojící na modelu Christiane Nordové) a dále popis překladatelské metody, problémů a odůvodnění jednotlivých překladatelských řešení a vzniklých posunů – zde jsem se opírala především o Levého a Popoviče.

1 Překlad

Předmluva

Husy jsou báječní a věrní společníci člověka. Citlivé „dlouhokrčky“ mají silnou přirozenou potřebu navázat citovou vazbu – někam patřit, obklopovat se dalšími jedinci – a pokud s nimi láskyplně zacházejíte, stanou se oddanými členy vaší rodiny. Soukromému chovu hus, který máte jako zálibu, se v této knize chceme věnovat právě z tohoto pohledu.

Husy jsou velmi společenší tvorové, kteří se mohou k člověku těsně přimknout. Ne nadarmo to byly právě husy velké, které důkladně zkoumal známý etolog Konrad Lorenz. Občas člověku připadá, že na tomto zvířeti spatřuje téměř lidské rysy – jistě i proto je tak lákavé zvolit si husy jako domácí mazlíčky. Kdo s těmito charismatickými ptáky žije, naváže s nimi uvědoměle kontakt a umí s nimi komunikovat, je odměněn jedinečným přátelstvím mezi člověkem a zvířetem. Takové soužití nádherně obohatí život všech milovníků hus s velkou zahradou a dostatečně prostorným trávníkem. Husy horlivě pečují o svůj prostor a jsou to výborné domácí strážkyně pořádku. V ostražitosti si nezdají se psy. Tato pozorná pernatá stvoření vždy dobře hlídají své území, neboť se pyšní bystrými očima nastavenými na dálku a dokážou i velmi vzdálený předmět ještě výborně rozpoznat. Dlouhý krk je při tom jedině výhodou. Tato poplašná „zařízení“ s dlouhým krkem, která jsou slyšet opravdu daleko, se živí čistě vegetariánskou stravou a sama se pasou.

Husy jsou velmi ostražité. Svoje okolí vždy dobře hlídají. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Já chovám několik let šedé husy pomořanské a cele se věnuji tomuto nádhernému koníčku. Život bez mých věrných hus? To si nedovedu představit! Co může být krásnějšího než je ráno vypustit z chléva a sledovat, jak plné radosti ze života utíkají přes louku pokrytou jinovatkou, mocně tlučou křídly a hlasitě pokřikují, po několika metrech se znovu otočí a letí ke mně, aby mi s vodorovně nataženými krky hlasitě zakejhaly na pozdrav. V takovém okamžiku cítím důvěru a vroucí náklonnost, kterou mi moje husy projevují, a jsem velmi šťastná.

O to víc mě mrzí, že existují lidé, kteří se na tohoto opeřence dívají jen jako na svatomartinskou nebo vánoční pečinku. Pro ně je husa jenom užitková drůbež bez duše, která slouží jen a pouze k uspokojení jejich kulinářské tělesné rozkoše. Jsem si jistá, že mnoho z labužníků vyhledávajících sváteční jídla by změnilo svůj lhostejný postoj k těmto chytrým ptákům, jakmile by je blíže poznali. Chtěla bych pro naše milé bližní bytosti více úcty a respektu.

Naštěstí se v posledních letech „dlohokrčky“ těší stále větší oblibě. Milovníci hus se právě ve venkovských oblastech o soukromý chov hus zajímají víc než kdy dřív – stejně tak jako nejspíš i vy, když jste si koupili tuto knihu. Mám z vašeho zájmu velkou radost a chtěla bych se s vámi podělit – formou, které snadno porozumí i začátečníci – o praktické zkušenosti z chovu hus. A nyní vás už doprovodím do okřídleného světa našich hus, abych vám vaše budoucí pernaté přátele a jejich potřeby představila.

Srst a peří pospolu – snad se na venkově budeme s tímto pohledem setkávat častěji.

(Foto: Dr. Richard Maurer)

Jaké husy jsou?

Někdo je má rád a někomu nahánějí strach. Objevují se v pohádkách, zpívá se o nich v písních a už ve starověkém Římě se zapsaly do historie díky své ostražitosti. Právě posvátné husy římského Kapitolu si totiž okamžitě všimly blížících se galských nepřátel a oznámily to svými pronikavými hlasy. Zabránily tak horšímu a útok mohl být úspěšně odražen. Od té doby se „husy Kapitolu“ těšily velké úctě. I v dnešní době se mohou husy chovat k podobnému účelu a hlídají armádní muniční sklady.

V rozporu k reputaci hus jako chytrých ptáků existuje nadávka „hloupá husa“. Jestli za vznik tohoto pojmenování vděčí husy své mimořádné tvrdošijnosti nebo jiným důvodům, to neví nikdo. Avšak i přesto, že lidé tuto nadávku používají už velmi dlouho, stejně si zvířecí nositelky tohoto označení nějak našly cestu do našich srdcí. Nebezdůvodně se tito ptáci odedávna zpodobňují na obrazech a bílé husy s modrou mašlí kolem krku nalezneme dodnes na ubrusech, kuchyňských zástěrách, talířích i hrnečcích. Navozují venkovskou idylu a romantiku na statku.

Husy prostě nejsou žádné hloupé husy, ale výjimečná stvoření, která nikdy neupadnou v zapomnění.

Husy jsou často spojované s venkovskou idylou a romantickou představou o statku.

(Foto: Michael von Lüttwitz)

Hus se bát nemusíte

aneb Ptáci, kteří štípají, a mýty, které neplatí

Dodnes jsou husy u mnoha starších lidí, kteří vyrostli na venkově, vděčným tématem na živý rozhovor. Často je totiž znají jenom jako syčící a útočné sousedy, jejichž oranžovožlutý zoban plný vroubků (připomínajících zuby) dokáže pořádně klofnout. Koho jako dítě takový útočník s dlouhým krkem pronásledoval, nebo dokonce dopadl, ten na huse nenechá ani pířko suché.

Že dříve docházelo častěji k útokům hus, nebylo rozhodně způsobeno tím, že by tyto ptáci byli od přírody agresivní a měli ze štípání potěšení. Stejně jako u všech živých tvorů je sice ve výjimečných případech genetická predispozice ke „zlu“ docela možná, ale většinou za jejich averzí k lidem a bojovou pohotovostí stálo spíš to, že husy k nim neměly žádný vztah a byly „zdivočelé“. Sloužily výhradně jen jako hospodářská zvířata poskytující maso a peří a tak se s nimi taky zacházelo. Mnoho povyku se kvůli nim nenadělalo. Brzy ráno je vypustili na pastvu, kde si samy sehnaly, co potřebovaly. Před setměním se „dlouhokrčky“ typickým husím pochodem pomalu dokolébaly domů, kde našly trochu lákavého ovsa. Hospodáře viděly, pouze když jim otvíral a zavíral chlív. Tento krátký kontakt ani zdaleka nestačí na to, aby si chovatel získal u těchto velmi skeptických stvoření důvěru. I v případě, že někoho vídají každý den, zůstane pro ně navždy jen cizincem, pokud se jim víc nevěnuje. A když se tento „cizinec“ k nim na jejich území odváží moc blízko, drží si tohoto domnělého vetřelce v odstupu pomocí výhrůžných projevů. Jestliže tuto syčivou výstrahu ignoruje, což chovatel hus čas od času (kvůli zaopatření jejich potřeb) musí, rychle dochází ke tvrdému střetu mezi rukou a zobákem. Obzvláště ve styku se sebevědomým houserem, cítí-li se vyprovokovaný, přestává všechna legrace.

Páni domu se k sebeobraně často vyzbrojili klackem – a někdy ho taky použili. Jiní zase husu popadli za krk a rychle se s ní otočili v kruhu. Potom svého opeřeného soka odhodili daleko od sebe. Pták potřeboval čas, aby se vzpamatoval ze závratí a znovu se postavil na nohy, a to člověk využil k útěku. Tak se obě strany rychle ocitly v začarované spirále agrese. Nejednou majitel svoje husy proklínal a ony jeho – a všechny jemu podobné – zase viděly jako svého úhlavního nepřítele. Husy nikdy nezapomínají. Negativní zážitky a osoby s nimi spojené se huse vštípí na celý život. U ostatních domácích zvířat, jako je pes nebo kůň, je nový začátek s člověkem možný, u hus nikoli. Ze studií Konrada Lorenze vyplývá, jak jednoduše jsou husy strukturované. Existuje pro

ně jenom dobro a zlo – a nic mezi. Kdo je jednou jejich nepřítelem, bude jím navždy. Pro divoké husy je tento vzorec nezbytný k přežití.

Dříve se husy pohybovaly volně – po vesnických rybnících, řekách a potocích.

(Foto: Michael von Lüttwitz)

Jak získat husí přátelství

Husy jsou velmi družná zvířata, která se svým majitelem mohou navázat blízký vztah, když cítí, že k nim chová náklonnost a má jen dobré úmysly. Zásadním předpokladem pro to, aby se s vámi husa nenuceně sblížila, je, že ji vychováte s láskou. U lidí, kteří se jako hobby věnují chovu čistokrevné drůbeže, tomu tak obvykle bývá. Vášnivý a svému koníčku oddaný chovatel tráví se svými zvířaty mnoho času, za což se mu odmění svou věrností a vřelým vztahem k lidem.

Láskyplný odchov, nejlépe přirozený v opeřené rodině, je základem pro šťastný husí život. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Nejpevnější spojení mezi člověkem a husou se samozřejmě vytvoří tehdy, když svoje budoucí husí kamarády máte už od housat a sami je odchováváte. To je překrásná zkušenost, vyžaduje to ale hodně času, neboť malým husím mláďatům musíte věnovat pozornost a vychovávat je. Významnou roli u nich hraje vtištění (to znamená, že je příroda vybavila některými instinkty, ale relativně málo vrozenými vzorci chování), a tak si musí husy mnoho věcí nejdříve osvojit. Mláďata vyrůstající přirozeně s husí rodinou se od ní naučí vše důležité. Dobře se díky ní socializují a zde se jim dostane pro ně tak nepostradatelné pozornosti a tepla rodinného hnízda. Při umělém odchovu přebírá roli rodiče člověk a s ní i odpovědnost za vhodný a přirozený vývoj svých hus. Je potřeba vytyčit správný směr, kterým se budeme v tomto ohledu ubírat, aby se v budoucnu u zvířat nevyskytly poruchy chování.

Takto může vypadat přátelství mezi člověkem a husou. (Foto: Agnes Meyer-Brandis)

Husy od přírody touží po citové vazbě, poutu, nutně potřebují společnost a musí vyrůstat s dalšími jedinci svého druhu. Jen tak se tento pták naučí, že je husa a ne člověk. Na to musí být při péči o housata kladen důraz. Člověk by neměl dopustit, aby si ho tyto tvorečkové vryli příliš hluboko do paměti, i když jsou tak sladcí. Nedělá tím jim ani sobě žádnou laskavost. Požadují pak neustálou přítomnost lidské „matky“ a za žádnou cenu nechtějí zůstat sami v chlévě, protože husy se neobávají ničeho tolik jako samoty. Kromě toho si se svým biologickým druhem nerozumí a prostě ho ignorují. Není neobvyklé, že

lze přičíst problémy s pářením, agresi, oštipování peří či přehnaně dominantní chování právě lidské chybě při odchovu zvířete.

Pokud chcete získat house od chovatele čistokrevné drůbeže, problémům se vtištěním se nejspíš vyhnete. Tito chovatelé stejně neradi prodávají mladá housata, později totiž chtějí své výrůstky předvádět na výstavách – a z kterého jedince bude výstavní kus, nelze poznat hned. A tak nejdříve zůstávají všechna housata doma u chovatele. Jen kvantita zaručuje potřebnou kvalitu. Mláďata z daného roku jsou k dostání většinou nejdříve na podzim. Čekání se ovšem vyplatí, protože tyto dospívající husy jsou zvyklé na lidi a po krátké adaptační fázi se se svými novými majiteli bez problémů sblíží.

K tomu je však nejprve důležité získat důvěru zvířete. Kdo své husy respektuje a přijme takové, jak je matka příroda stvořila, bez jakýchkoli podmínek a výhrad – ten už pro to udělal významný krok. Hrdí, avšak také citliví ptáci se mu otevrou a budou mu zachovávat věrnost. To ovšem chvíli trvá, a proto byste do tohoto nového přátelství měli investovat hodně času, dát do něj srdce i duši a projevit nadlidskou trpělivost. Když se člověk a pták pomalu sblíží, naučí se od sebe neuvěřitelně mnoho a vytvoří nerozlučnou dvojici.

Jak husy myslí a jednají

Husy mají silně vtištěné vzorce chování a ty způsobují, že se jejich počínání často z našeho pohledu jeví jako jednotvárné či hloupé. Jsou to prostší stvoření a nemyslí v komplexních souvislostech, ale spíš v obrazech. Domácí prostředí i všechno, co k němu patří, mají v hlavě uložené se všemi podrobnostmi. Otrocky se těchto vrytých obrazů drží, a dokud se v jejich okolí nic nezmění, je jejich husí svět v pořádku. Strach z nových věcí, např. když na zaběhlé cestě na pastvu najednou stojí vědro, může člověku na chvíli zkomplikovat život. Jedno je totiž jisté: spíš naučíte slona stát na třech, než přimějete vaše husy k tomu, aby kolem oné překážky proběhly. Většinou se obrátí a rychle běží zpátky směrem ke chlévu.

Už jsem provedla mnoho experimentů týkajících se vizuálního způsobu myšlení hus. Zajímavé pro mě bylo, že husy si do paměti uložily nejen mou osobu, ale také oblečení. Ke zvířatům vždy nosím objemné olivové oblečení na poklizení. Tehdy je všechno známé a poklidné. Pokud však svůj vzhled výrazně změním – vezmu si třeba světlé kalhoty, pestrobarevnou křiklavou halenku, lakované boty a šátek do vlasů –

zvířata sice poznají mou osobu a hlas, ale můj vzhled je znejistí natolik, že se chovají nepřátelsky, nebo mě dokonce napadnou. Obzvlášť lakované boty vyvedou housery zcela z míry. O malou chvilku později se vrátím v povědomém pracovním oděvu olivové barvy – a všichni radostně přiletí s třepetajícími křídly, jako by se nic nestalo.

Při zacházení s husami je tedy důležité držet se osvědčených zvyků – pokud možno volit stejnou trasu, stejná slova, zhruba stejné pořadí činností a stejnou dobu. Dodržování doby je při péči o husy nezbytné. Jejich vnitřní hodiny totiž bez zastavení tikají. Kupříkladu v obvyklou hodinu husy netrpělivě postávají u vrat na louku a chtějí domů do chléva, kde už na ně čeká koryto plné žrádla. Změny vždy vyžadují čas a mnoho trpělivosti. Nátlak a hlavně spěch, ten husy snášejí dost špatně! Reagují na něj, stejně jako koně, zcela bezhlavě a často pak upadnou přes překážku, která leží přímo před nimi. Když se hejno hus v panice dá do pohybu, už ho nic nezastaví. Pokud některá z nich upadne, hned tak nevstane, poněvadž přes ni přepadávají další. Nemůže za to zbrkllost – aby totiž měly obsírný výhled na únikovou cestu, husy vypínají krk a hlavu do výšky. Kvůli postavení očí ale přímo před nimi vzniká mrtvý úhel. Z tohoto důvodu sledují i předměty v bezprostřední blízkosti nebo ve vzduchu s nakloněnou hlavou a pouze jedním okem.

Husy jsou od přírody nedůvěřivé a se změnami se těžko vypořádávají. (Foto: Beate Meisenzahl)

Komu připadá, že v kontaktu s husami pořád jen uklidňuje a uklidňuje a že je vlastně jako takový dvounohý prášek na spaní, počíná si přesně tak, jak to husy vyžadují.

Klid a vyrovnanost jsou nezbytné, abyste získali jejich důvěru a ochočili je. Je třeba podotknout, že k ochočené husě se nemůžete chovat jako k ochočenému kotěti – neustále se jí dotýkat nebo ji nosit z místa na místo. To se husám nelíbí. Stejně jako všichni ptáci jsou od přírody vybaveny únikovým reflexem. Když po nich sáhnete, ucouvnou, ačkoli jsou jinak velmi krotké. Toto instinktivní jednání je nutkové a probíhá bezděčně.

Jak tedy vypadá ochočená husa? Ochočené husy jsou velmi družné, s lidským kamarádem chtějí navázat spojení a dovolí mu být v jejich bezprostřední blízkosti. Samozřejmě se jich člověk občas může dotknout nebo je pohladit. Je ovšem důležité s nimi při tom mluvit, abyste je neznervóznili. Jen si to představte – někdo vám najednou prostě sáhne do vlasů, a to mlčky, aniž by vysvětlil svůj úmysl. Určitě byste zareagovali nepřátelsky. Zato kdyby vás daný člověk oslovil a vysvětlil situaci („Promiňte, máte ve vlasech pavouka, mám ho sundat?“), určitě byste souhlasili. Husy samozřejmě nechápou význam daných slov, ale uklidní je stejně jako nás. Zásadně se ke svým husám chovám jako ke členům rodiny a stejně tak s nimi i mluvím. Zvlášť vždy zdůrazním úmysl a cíl naší cesty a používám ve větách ohlašujících každodenní rituál stejný slovosled. Například: „Dobré ráno, SNÍDANĚ.“ nebo „Půjdete se mnou na LOUKU?“ Cizí lidé se tomu víckrát smějí, ale já v tom vidím nutnost, neboť husy jsou chytré a mohou se mluveným povelům naučit. Aby se to ale podařilo, musíme se my lidé nejdříve naučit jejich řeči.

I jinak důvěrně známého majitele drží husy v odstupu a zastrašují ho, pokud dramaticky změní svůj vzhled. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Umíte po „kejhalsku“?

Řeč hus není tak těžká a může se jí naučit každý. Kdo pozoruje své zvířecí společníky a jejich dorozumívací zvuky a projevy a osvojí si je, rychle najde se svými husami společnou řeč. Toto vzájemné sblížování na komunikační rovině umožňuje tyto ptáky naučit po krátké době hlasovým povelům. Člověk prostě propojí jejich řeč (zvukové projevy) s tou naší.

Pokud například napodobíte husí znamení k přesunu a zkombinujete ho přímo s pětkrát opakovaným povelom „Pojď, pojď!“, husy se rychle naučí, co po nich jejich lidský přítel chce. Důležité je pouze každodenní důsledné opakování s neměnicím se rytmem a intonací a stále stejným počtem slov. Husy rychle chápou, což se projevuje už tím, že na rozdíl od slepic již po jednom dni najdou bez problémů cestu do nového chléva. Kromě toho mají „dlouhokrčky“ velmi dobrou paměť. Rychle budou přáním člověka, který je jim blízký, rozumět, takže ten se brzy zcela obejde bez přidávání husích zvuků.

Mluvit stejným jazykem – hned od začátku.

(S laskavým svolením německé tiskové agentury DPA, foto: Jörn Perske)

Po stopách Konrada Lorenze

Konrad Lorenz v jedné kapitole své úžasné knihy *Hier bin ich – wo bist du?* (česky *Já jsem tady – kde jsi ty?*) popisuje, jak se mezi sebou dorozumívají husy velké. Díky jeho studiím jsem mohla lehce vstoupit do světa husí řeči. V této knize se částečně inspiroji

Lorenzovými názvy pro jednotlivé způsoby vyjadřování a dorozumívání, neboť bez ohledu na to, zda se jedná o divokou nebo domestikovanou husu domácí, řeč jejich těla je stejná. Pouze hlásky se v některých ohledech liší.

Komunikace našich hus sestává ze dvou složek – zvukového projevu zvířete a tomu odpovídající řeči těla. Zvukové projevy jsou vždy řeči těla doprovázené a dělí se přibližně do dvanácti kategorií: uvědomovací (kontaktní) hlas, znamení k přesunu, triumfální pokřik, varovný hlas, výstražné syčení, poplašný hlas, hlas odstupu, kejhání, uvolněné vydechnutí, žebavý hlas, nárek u housat nebo husiček a také blažený hlas ospalosti. Podrobněji jsou popsány v následujícím textu.

Uvědomovací hlasy: Doprovází je dopředu natažený krk a slouží k navázání i udržení kontaktu. Navzájem spjaté husy tyto zvuky vydávají, aby zůstaly ve spojení. Slabiky uvědomovacího hlasu jsou vysloveny obvykle třikrát až pětkrát za sebou v klidné tónině a opakují se v jistých intervalech. U housat tyto zvuky zní jako plynule pronesené „víí-víí-víí-víí-víí“, u středních mladých hus, které mutují, jako „vá-vá-vá-vá-vá“ a u zralých hus se tento zvuk podobá nazálnímu „gog-gog-gog-gog-gog“, temnému a vytlačenému hluboko z hrtanu. Kontaktní hlas housera je oproti tomu podstatně vyšší a zvučnější a dá se popsat nazálním „gig-gig-gig-gig-gig“. Pokud se kontakt mezi husami na krátkou dobu přeruší, jako například při odloučení nebo při roztržce s jinou skupinou hus, po vyrušení zazní uvědomovací hlas znovu – jen podstatně hlasitěji a intenzivněji než předtím. Při tom směřují jejich natažené krky těsně k sobě. Lorenz to přirovnává k pozdravu. Husy tím vyjadřují vzájemné pouto a upevňují soudržnost v hejnu. Při zvlášť důvěrných pozdravech, například mezi husím párem nebo také mezi husími rodiči a mládřaty, míří krky tak blízko k sobě, že se hlavy téměř dotýkají.

Pozdrav v husí řeči. (Foto: Ute Weber)

Znamení k přesunu: I při tomto volání jsou všechny husy v neustálém hlasovém spojení. Tento zvuk zaslechneme pokaždé, když se husy přesouvají. Podobá se uvědomovacímu hlasu, ale v tomto případě následují slabiky podstatně rychleji za sebou. Z jeho provedení je úplně cítit, že se husy chystají pryč. Podle míry rozčilení znamená k přesunu doprovází částečně zatřesení hlavy.

Triumfální pokřik: Husa takto zvěstuje svou obrovskou radost z nějaké události. Tento zvuk se dělí na dvě akustické varianty. První je ryzí výkřik radosti. Pronikavé tóny připomínající zvuk trubky vyjadřují chuť do života. Obzvlášť ráno, když je vypustím z chléva, nebo navečer, když míří naopak domů za krmením, plny očekávání vyrazí s mávajícím křídly a radostně křičí. Zato pravý triumfální pokřik najdeme jen v repertoáru housera. Vydává ho, když přemůže svého rivala v boji. Zatímco poražený hledá spásu v útěku, vítěz vyrazí triumfální pokřik s vysoko zdviženou hlavou, pyšně vypnutou hrudí a roztaženými křídly. Hlasitým, táhlým a pronikavým zatroubením projevuje svou moc. Triumfální pokřik můžete od samců vždy také slyšet bezprostředně po úspěšné provedeném páření (pojímání). Vyjadřuje jím, se vzhůru nataženým krkem a hlavou, spokojenost a radost z tohoto zdařilého úkonu. Křik vytlačený hluboko ze vzdušného vaku, protáhlý a vydávaný v intervalech v tomto případě zní téměř slastně.

Varovný hlas: Ne vždy na husí pastvě všechno „šlape“. Spatří-li husa ve svém okolí neznámou postavu, setrvá na místě s napřímeným krkem, zakloněnou hlavou a viditelně ostražitými očima. Svě druhy varuje pronikavým, tichým, nosovým „Gang“, které znamená něco jako „Pozor všichni!“. Při tomto zvuku se všechna zvířata okamžitě seběhnou k sobě, aby se navzájem ochránila.

Výstražné syčení: Když si husy připadají v ohrožení a mají strach, varují svého protivníka tak, že bez hlasu otevrou zobák, ukážou jazyk a výstražné syčení nejdříve jenom naznačí. V takovýchto konfliktních situacích k tomu ještě často rázně protřepají pokrčená křídla. Toto hlučné třepání křídly je třeba chápat jako jakési varování, které bychom měli brát zcela vážně. Když se totiž husy načepýří, jsou už extrémně napjaté a mají toho dost. Samice se vztyčí a roztáhnou křídla do plné šíře, aby vypadaly větší. Vedle zobáku, který dokáže pořádně stisknout, jsou totiž právě křídla jejich mocnou zbraní. Při tomto výhruzném projevu nyní začnou hlasitě syčet, přičemž jim je zřetelně vidět celý jazyk. Houseři naproti tomu v tomto okamžiku natáhnou krk vodorovně dopředu, takže je rovnoběžně se zemí, a ohnou šíjí prudce dolů. V tomto postoji připraveném k boji se

vyřítí přímo na nevíтанého návštěvníka. Teď je nejvyšší čas se stáhnout, protože útok rozzlobeného housera není radno podceňovat.

Při výstražném syčení je vidět jazyk. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Útočící houser. (Foto: animals-digital.de/Thomas Brodmann)

Poplašný hlas: Husy vidí přilétávajícího dravce z velké vzdálenosti a už ho nespustí z očí. Pokud přeletí těsně nad nimi, varují se navzájem vyražením poplašného hlasu. Toto protažené a hluboké „Háááá“, které vychází z hrtanu, znamená: „Pozor, nebezpečí, všichni schovat!“

Hlas odstupu: Toto hlasité volání vydávají dospělé husy pokaždé, když jsou odloučené od svého druhu a cítí se opuštěné. U tohoto většinou tříslabičného zvuku je přízvuk

kladen na první slabiku, která je vyšší než ty následující. Toto volání zní jako naříkavé, pátrající „gig-gag-gag“. Podle délky a způsobu odloučení může v okolí zaznívat několik hodin v kuse až do vyčerpání nebo trvat celé dny. Husy totiž pojí pevné pouto a stojí při sobě – v dobrém i zlém. Neexistuje pro ně nic horšího než být navzájem mimo dosah. Zejména věrné „manželské“ husí páry by měly mít možnost strávit spolu celý život. Podobné je to s hlubokým přátelstvím dvou houserů. Když je ale odloučení zvířat nutné z rozumných důvodů – třeba odebrání mladých hus od rodičů – musíme je umístit tak daleko od sebe, aby se vzájemně neslyšely. Jinak začne velmi hlučné představení a nervové vypětí a psychická zátěž pro všechny zúčastněné. V první řadě pro tolik nešťastné „dlouhokrčky“, ale i pro jejich soucitného chovatele – a o některých nechápavých a podrážděných sousedech nemluvě.

Další formou hlasu odstupu je běžné volání hus, které se nacházejí ve výjimečné situaci a hledají pomoc. Zvláště v období snášky mě stále fascinuje, jak se moje husy chovají. Už se mi víckrát přihodilo, že husa šla do chlěva snést vejce, ale nemohla se dostat dovnitř, protože vítr zabouchl dveře. Tehdy začala v intervalech hlasitě pokřikovat, aby na sebe upozornila.

Neutichající kejhání: Skládá se z rozčilených uvědomovacích hlasů a hlasů odstupu, které jdou rychle za sebou, částečně se překrývají a obsahují velké množství horních tónů, a znamená: „Pozor, držte se pohromadě, budou potíže!“ Takový randál produkuje sbor silných husích hlasů, když se rodiny nebo hejna spolu dostanou do roztržky. Všichni členové opeřeného klanu stojí těsně u sebe – hlavy namířené na nepřátelskou skupinu, ale zároveň tak blízko k ostatním, jak to jen jde. V tomto obranném postoji na druhou skupinu křičí, že by jeden ohluchnul, tak dlouho, než se situace vyhroťte a dojde k boji mezi samci.

Skupina hus v konfliktní situaci. (Foto: Ute Weber)

Vydechnutí: Bezhlase jednoslabičné vydechnutí vypouští husy z polootevřeného zobáku ve známých situacích. Je to známka úlevy, uvolnění, nebo dokonce radostného očekávání. Tento zvuk můžeme přirovnat k tomu, když si člověk uvolněně povzdechne nebo se zhluboka nadechne. Třeba čtyři moje staré husy zvuk spokojeného vydechnutí pravidelně vydávají u naplněného koryta, jako by chtěly říct: „No konečně krmení!“ Rovněž navečer v chlévě ho zaslechneme. Člověk by si pomyslel, že si tam husy tajemně šeptají. Samice tento zvuk realizuje bezprostředně po vylíhnutí mláďat, ale také už předtím, když se z vejce ozývají zvukové projevy housete. V tomto případě často vydechnutí doprovází klapání zobákem.

Žebravý hlas: Husí způsob, jak vyjádřit bědování a nelibost, mi až překvapivě nápadně připomíná nařikání miminka. Tento zvuk vydávají převážně mláďata, která se ocitnou v nějaké pro ně nepříjemné situaci. Tento jednoslabičný táhlý zvuk nepřeslechnete, protože je vyslovován s obrovskou vytrvalostí tak dlouho, dokud se nešťastné house nedomůže svého.

Nářek: Je to první zvuk, který můžeme u husy slyšet – a to ještě v neporušeném vejci, například když vejce prudce zchladnou. Tento hlasitý, vysoký a jednoslabičný zvuk má vzbudit pozornost rodičů, když se jejich husí potomek ocitne v nesnázích. Jsou to například případy, když se objeví potíže při líhnutí, matka na ně omylem šlápla, mají žízeň nebo hlad, něco je bolí nebo se opozdila za rodiči více než jindy a cítí se opuštěná. House vylíhnuté přirozeně pod matkou si může vykřičet hlasivky, když mu náhle něco zablokuje cestu k rodičům nebo když ho vezmete do náruče.

Blažený hlas ospalosti: Před usnutím vydechují ptáci hluboké, protáhlé, opakující se „Hmmm“, které jim pomáhá se uvolnit a udržovat s ostatními uklidňující kontakt. U housat se tento signál realizuje trylkováním a zní jako „virr, virr“.

„Virr, virr...“ Přibližně takto se housata ozývají, když se krátce před usnutím uvolňují.

(Foto: Marion Bohn-Förder)

Husy potřebují společnost

Husy jsou společenská zvířata a ke štěstí nutně potřebují partnera. Chov jednoho zvířete tudíž v žádném případě nepřichází v úvahu. Předkem našich domácích hus jsou divoké husy, které žijí monogamně a pár si je celý život věrný. Tento pud se v mnoha plemenech projevuje ještě velmi silně. Přesto není vůbec nemožné chovat husy v hejnech.

Jen ve společnosti dalších hus jsou tyto ptáci doopravdy šťastní. (Foto: Beate Meisenzahl)

Nejlíp se to táhne ve dvou – anebo ve třech

Chovatelé se stále setkávají s tím, že si houser ve skupině s více samicemi vybere jednu oblíbenou husu a ostatním se tolik nevěnuje, nebo je v nejhorším případě dokonce ignoruje. Přesto milovníkům hus doporučuji chovný kmen v podobě 1,2 – tj. jednoho housera a dvě husy. (Chovat společně dva housery a jednu husu v žádném případě nelze.) Vždy se může totiž něco stát. Pokud budou ptáci jen dva a jeden z nich zahyne, ovdovělý druh hluboce truchlí. Nezřídka běhá celé dny po výběhu a srdceryvně svého druhá volá. V původně tříčlenné rodině pořád zůstanou dva partneři, kteří se mohou přes ztrátu společně přenést.

Na rozdíl od slepic potřebují husy na to, aby si na sebe zvykly, delší dobu. Proto se chovné kmény sestavují na podzim. „Vyvolení“ tak mají dost času, aby k sobě našli

cestu. Někteří houseři si také musí nejprve nacvičit, jak se se samičkou správně pářit. Nejsnadněji se „manželství ve třech“ dosáhne, když člověk současně získá tři mladé husy a hned je pustí dohromady. Nepromyšlenému příbuzenskému křížení mezi sourozenci či rodičem a potomkem je ovšem třeba se vyhnout.

Všechno dělají spolu – to je šťastné partnerské soužití ve třech. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Složitější je začlenit do už existujícího chovného kmenu cizí samici. Čím je mladší a čím dříve ji k ostatním zařadíte, tím lépe. Zpočátku husička strádá, protože ji starší štípají a i jinak odhánějí, ale nakonec ji pustí mezi sebe. To ale může chvíli trvat. Pokud ostatní v chlévě nový přírůstek hodně zastrašují, mělo by se huse vybudovat chráněné místo oddělené od zbytku hejna. Je ale podstatné, aby na sebe nadále viděli, aby si i takto na sebe zvykali. Kdo se chce vyhnout všem obtížím, může si pořídit násadová vejce nebo housata, která husy vychovávají s vlastním potomstvem – pokud možno stejného věku. Rovněž bezdětné staré páry obvykle adoptují cizí housata a přejímají rodičovskou úlohu. Poněvadž se však u housat pohlaví určuje obtížně a jen s velkou dávkou zkušeností, je vhodné pro jistotu koupit housat víc.

Osvědčené páry necháváme kvůli jejich vzájemné věrnosti pohromadě a nepřidáváme k nim pokud možno žádná nová zvířata.

Rozšířená husí rodina

Nejdříve je třeba zdůraznit, že níže popsáný způsob chovu neodpovídá přirozenému způsobu života hus a dá se praktikovat jen kvůli domestikaci lidmi. Zdaleka ne všechna plemena se pro tento způsob chovu hodí. Husy s větším množstvím „divokých“ genů svých

předků nebo také třeba štajnbašské husy (vyšlechtěné jako bojové plemeno) za žádných okolností nemůžou žít ve větším společenství.

Chovné hejno složené z více chovných kmenů potřebuje mnoho plochy a přiměřeně velký chlév, ve kterém bude mít každá husa oddělené místo, kde si může postavit hnízdo. Sestavit chovnou skupinu vyžaduje hodně trpělivosti, pozorovacích schopností a citu a také husy s bezvadným charakterem a hlavně tolerantní.

Zvlášť houseři musí být dobře socializovaní a tomuto způsobu chovu přístupní. Zvířecí „komunitní bydlení“ může fungovat jen v případě, že si samci navzájem rozumějí. Já osobně provozuji takovou rozšířenou rodinu se třemi chovnými kmeny. V prvním chovném hejnu jsou dva houseři a čtyři samice dvacet čtyři hodin denně spolu. Mladšího samce vychoval ten starší. Další dvě hejna jsou složená ze dvou párů – jeden houser je vždy z mého chovu a druhého jsme přikoupili. Taková „mužská přátelství“ fungují jenom v tom případě, když nejsou oba samci příliš dominantní a neústupní. Z Michaela, mého posledního koupeného housera, se jen co ho přivezli, vyklubal svárlivý rváč. Sotva vylezl z přepravky, hned se vrhl na jednoho mladého samce. Bylo třeba hodně trpělivosti, vynalézavosti a hlavně mojí časté přítomnosti, aby se tento agresor s dlouhým krkem poněkud uklidnil. Dnes pokojně se svou družkou Reginou a dalším husím párem běhá po výběhu. První půlrok často létalo peří vzduchem, ale nyní už oba houseři odložili válečnou sekeru. Ve společném chlévě ale kvůli bezpečnosti přebývá každý pár zvlášť.

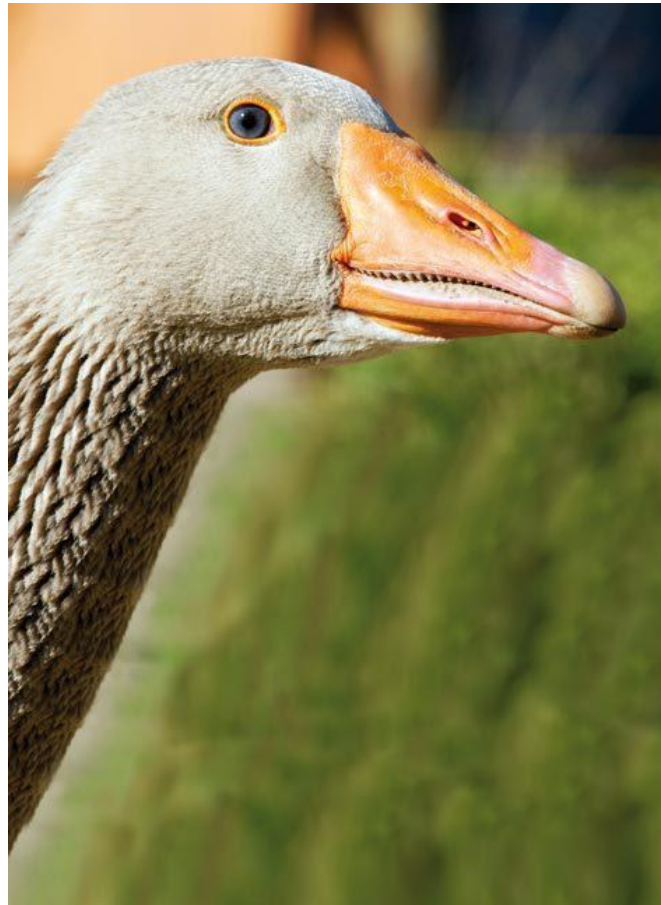
Na závěr dodejme, že chovné skupiny jsou velmi zajímavé, neboť se členové rodinného svazku podílejí i na výchově potomků. Na manipulaci s chovným hejnem jsou třeba jisté zkušenosti. Kdo teprve s chovem hus začíná, je pro něj lepší zvolit osvědčenou formu 1,1 nebo 1,2.

Pod mnohonásobnou ochranou – takový je život housat v chovném hejnu. (Foto: Marion Bohn-Förder)

Zdraví po celý husí život

Lepší je nemocem předcházet než je léčit. Tuto starou a prostou pravdu by si měl každý chovatel hus vzít k srdci. Když se o husy svědomitě staráme a vyhovíme jejich potřebám, co se týče krmení a chovu obecně, můžeme alespoň zabránit nemocem, které vznikají v důsledku chyb v chovu. Ať však dbáme o blaho svých hus sebevíc, nebudou proti nemocem zcela imunní.

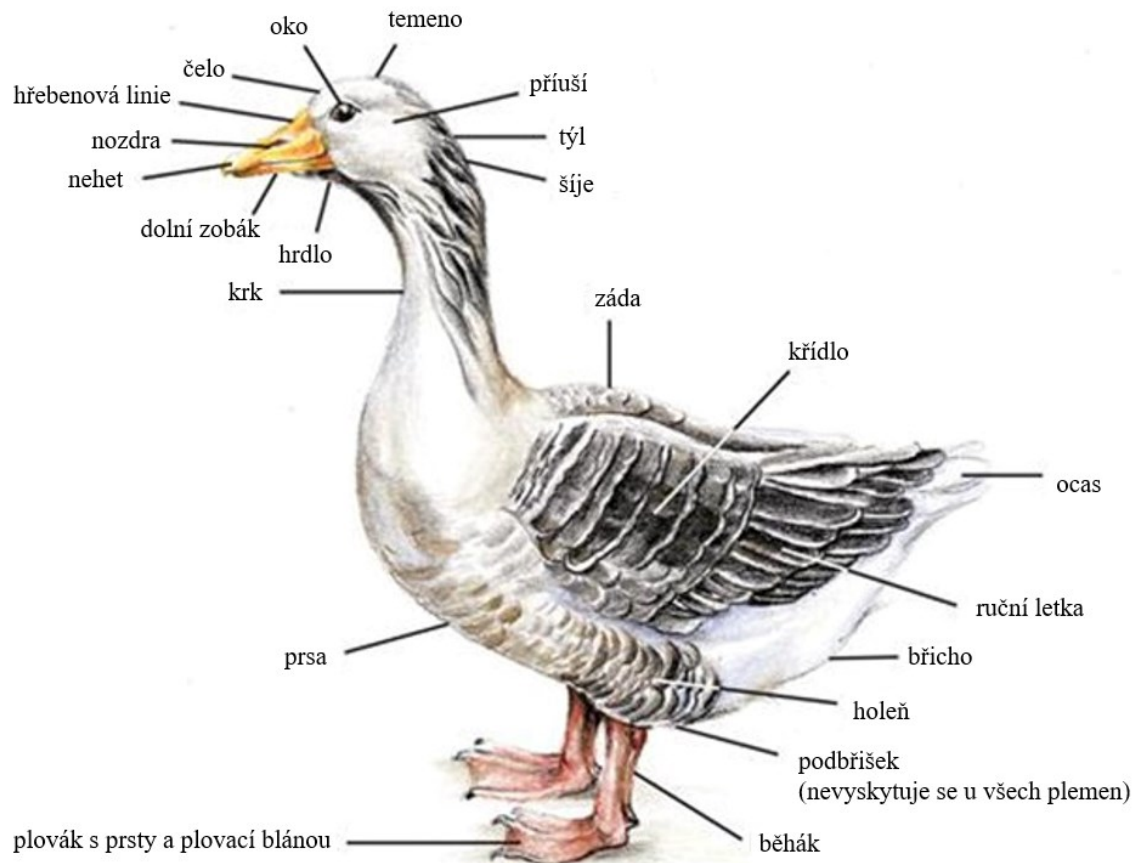

Bystré oči, výrazná barva zobáku – takto vypadají zdravé husy. (Foto: Dr. Richard Maurer)

Prevence

Jen ten, kdo své husy bedlivě pozoruje, včasně pozná, když se některý z jeho zvířecích svěřenců necítí dobře. „Bez hospodáře i dobytek pláče,“ říká jedno lidové pořekadlo. V našem případě bychom ho měli trochu upřesnit: „Bez pozorného hospodáře i dobytek pláče.“ Už totiž vzhled toho může o zdraví husy hodně napovědět. Husy s bdělými, pozornými očima, upraveným peřím, které si to ve svém výběhu čile vykračují, mají chuť k jídlu a nezaznamenáme u nich ani jiné odchylky, běžně překypují zdravím.

Už ráno při krmení se ujišťuji, zda jsou všechny husy u koryta. Pokud se do něj všechny hlavy hladově ponoří, je vše v pořádku. Kdyby ale některá z nich nápadně hodně pila a jen bez chuti do žrádla zobla, začne mi v hlavě bít na poplach. Takové jedince je třeba sledovat.

Tělo husy – od temena až ke plováku. (Kresba: Susanne Retsch-Amschler)

Kontrola zobáku: Když má husa potíže s příjmem potravy, měl by se jí prohlédnout zobák. Záněty v zobákové dutině se sice u hus vyskytují zřídka, ale stát se to může. Způsobit je mohou trny, ostré kamínky, třísky a další požitá předměty. Jednou jsem např. měla husičku, které se rozevírací kroužek na označování (umísťuje se na nohu mladších hus) posadil okolo zobáku a secvaknul ho.

Při zranění v zobákové dutině se postižené místo několikrát denně potřete roztokem určeným k dezinfekci dutiny ústní (např. přípravky s účinnou látkou chlorhexidinem dostupné v lékárnách).

Na patře horního zobáku můžeme rozeznat malý, podlouhlý a úzký otvor obklopený bílými smyslovými vlásky. Nazývá se choanová štěrbin. Pokud se v ní

zasekne nějaká ostrá částička, může dojít k prudkému zánětu. V případě, že ze zobáku vychází silný pronikavý zápach, bychom měli prohlédnout choanovou štěrbinu a okolní sliznici.

Otok na dolním zobáku (hrdle) může upozornit na zbytky jídla, které se zasekly pod zobákem a husa je odtud už nedostala. V tomto případě je vděčná za pomocnou ruku.

Protože husy často strkají zobák hluboko do podestýlky, tu a tam se stane, že se stéblo slámy nebo prázdný obilný klas dostane svisle do nozdry, uvízne tam a ucpe nos. Takové cizí těleso se musí odstranit, jinak dojde k zánětu. Nosní přepážka není u hus v oblasti nozder oddělena. Mělo by být vidět z jedné strany na druhou. Pokud tomu tak není, je třeba jednat.

Barva nohy a zobáku: Nohy a zobák zdravých a dospělých hus mají sytě oranžovou nebo růžovou barvu – záleží na plemeni. Pokud jsou nohy a zobák velmi bledé, mohou v tom mít prsty endoparaziti (vnitřní paraziti jako červi). Nesprávné zbarvení těchto částí těla může být rovněž známkou nedostatku minerálů (ty husa potřebuje k nerušenému průběhu metabolismu a všech životních funkcí). Tento příznak je dobře patrný u husy, která sedí na vejcích.

Takto vypadají nohy zdravé husy francké. (Foto: Beate Meisenzahl).

Peří: Je nezbytné pravidelně kontrolovat peří ptáků kvůli možnému napadení vnějšími parazity (ektoparazity, jako jsou roztoči, všenky, klíšťata), aby se problém mohl včas odhalit a řešit.

Trus: Podoba trusu závisí na požití potravě a množství vypité vody. Po zeleném krmení by husy měly vylučovat trus, který vypadá jako vytvarovaný špenátový „páreček“ pokrytý bělavou vrstvičkou (kyselina močová). V případě, že je tráva mokrá, nebo když husy dostávají granulované krmivo, je trus kvůli zvýšenému příjmu vody kašovitější. Husy musí trávit mnoho rostlinných vláken, mají proto značně vyvinuté slepé střevo, v němž bakterie rozkládají celulózu, a tělo ji tak může využít. Obvykle po šesti až osmi normálních vyprázdňeních střeva dochází k vyprázdnění obsahu slepého střeva, ten má tmavě zelenou barvu, konzistenci řídké kaše a velmi pronikavě zapáchá.

Je důležité, aby se potrava vylučovala jemně rozmělněná. Celá stébla trávy nebo zrnka v trusu ukazují na poruchu trávicího traktu. Příčinou může být nedostatečný příjem gritu (kamínky napomáhající rozmělnění potravy).

Trus zdravé husy dle strávené potravy – vlevo po zeleném krmení a vpravo po mrkvích.

(Foto: Marion Bohn-Förder)

2 Komentář

Text vybraný k překladu

Vzhledem k tomu, že kniha *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*. má více než 120 stran, bylo potřeba kvůli požadavkům bakalářské práce vybrat jen část textu, která poslouží k překladu. Logické bylo postupování od začátku knihy (tzn. od kapitoly *Einleitung*, samotná předmluva je velmi důležitá pro analýzu textu), nicméně druhá kapitola (*Wie sind Gänse*) je velmi rozsáhlá a celá by se do této práce nevešla. Z tohoto důvodu překlad druhé kapitoly končí s podkapitolou o dorozumívání hus (a nepokračuje tedy další rozsáhlá podkapitola o husích plemenech, která by musela zůstat nedokončená). Upřednostnila jsem výběr dvou krátkých kapitol ze zbytku knihy (*Gänse brauchen Gesellschaft, Fit und gesund – ein Gänseleben lang!*). To bylo možné také proto, že na sebe kapitoly příliš nenavazují, stojí samostatně a vždy se v dané části uceleně pojednává o určité problematice (potrava, líhnutí a odchov housat, nemoci...).

2.1 Analýza výchozího textu

Důsledná analýza výchozího textu je nutná zejména proto, aby překladatel zaznamenal typické a jedinečné vlastnosti autorova stylu, aby si uvědomil možné překladatelské problémy a zvolil správnou metodu. Pomáhá také při volbách jednotlivých překladatelských řešení. Při analýze budu vycházet především z Nordové (1995), klasifikaci jazykových funkcí přebírám od Jakobsona (1995) a přehled funkčních stylů z české stylistiky od Čechové et al. (2008).

2.1.1 Vnětextové faktory

Vysilatelkou a autorkou textu je Marion Bohn-Förderová, zkušená chovatelka z Hesenska. Úspěšně (získala několik cen) se již mnoho let věnuje chovu čistokrevné drůbeže, především šedých hus pomořanských a kachen saských. Už od malička se zajímala o zvířata a také o studie Konrada Lorenze, její další vášní je psaní. Kromě textu, který je předmětem této práce, se podílela ještě na vzniku podobně zaměřené knihy *Alle meine Entchen: Artgerechte Haltung und Pflege* a o svých zvířecích přátelích píše rovněž na svých webových stránkách.¹ Objevila se také v televizním snímku *Die Gänsezüchterin*.

¹ *Graue Pommerngänse* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://grauepommern.de/tl/> Odtud byly čerpány všechny informace o osobě autorky.

Text je psaný v ich-formě, informace jsou podávány z pohledu chovatelky hus, která tématu rozumí a má k němu vztah, což ovlivňuje charakter textu. Autorka kromě obecných poznatků sdílí vlastní zkušenosti (a fotografie), rovněž vnáší do textu subjektivní názor. Své husy chová s láskou, nezabývá je a prodává jen dalším chovatelům čistokrevné drůbeže. Tento její postoj se částečně promítá i do knihy.

S tím souvisí **intence** autorky a **důvod vzniku textu**. Autorka chce ve srozumitelné formě sdílet své zkušenosti a informace o soukromém chovu hus. Zároveň by si ale přála, jak uvádí v předmluvě, aby více lidí v husách vidělo nejen užitková zvířata a chovalo se k nim lépe. Ovlivnit čtenářův názor je tedy rovněž jedním ze záměrů textu. Ten nevznikl k žádné zvláštní příležitosti.

Příjemce

Zamyšleným příjemcem textu je člověk, který se zajímá o soukromý chov hus, jak naznačuje autorka v předmluvě (*Gerade in ländlichen Regionen interessieren sich die Gänseliebhaber wieder mehr denn je für die private Gänsehaltung. So wie sicher auch Sie, sonst hätten Sie sich nicht dieses Buch gekauft.*). Jedná se tedy o poměrně specifický okruh adresátů, a sice osob, které mají zájem o chovatelství (navíc se zaměřením na tuto vodní drůbež) – ať už jsou to stávající chovatelé, kteří se chtějí něčemu přiučit, nebo lidé, kteří o zřízení chovu uvažují (dle předmluvy je kniha vhodná i pro začátečníky).

Výchozím příjemcem textu by mohl být i ten, kdo se nezajímá přímo o chov hus, ale o husy samotné, má k nim vztah, chce jim porozumět apod. – nápovědou pro to, že se nebude jednat jen o strohou chovatelskou příručku, může být samotný název (*Liebenswerte Langhähse*).

Médium

Text, který je předmětem překladu bakalářské práce, je součástí knihy *Liebenswerte Langhähse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*. Ta vyšla v roce 2012² v nakladatelství Cadmos Verlag v Mnichově, které se zaměřuje na domácí zvířata a přírodu. To, že se jedná o tištěný a hlavně psaný předem připravený text, ovlivňuje zásadně vlastnosti textu (promyšlená organizovaná struktura, složitější vyjadřování apod.). Text je k dostání i online jako e-kniha, což rozšiřuje okruh možných čtenářů. Z tohoto vydání byly čerpány fotografie do překladu, neboť jejich kvalita je vyšší než u oskenovaných stran z tištěné verze.

² Výchozí text překladu pochází z nezměněného dotisku z roku 2020.

Místo a čas vzniku textu

Kniha vznikla v Německu, konkrétněji pravděpodobně v Hesensku, v autorčině domově. Text se ale zvláště neváže na domácí prostředí (explicitně není německý původ nebo prostředí, ve kterém se kniha odehrává, zmíněn), věnuje se tématu, které je známé a provozované v jiných zemích s podobnými klimatickými podmínkami, a kulturní odlišnosti v zemích střední Evropy jsou minimální. Co ovšem z hlediska místa odlišuje čtenáře originálu a překladu, je recepce knihy *Hier bin ich – wo bist du?*, z které autorka explicitně čerpá. Výchozí čtenář si v případě zájmu může tuto německy psanou knihu sehnat a přečíst, v českém prostředí ale tato kniha nevyšla.

Od publikace knihy uběhlo téměř 10 let. Nicméně tento časový odstup překladu od originálu není příliš významný a problematický, poněvadž kniha není ukotvena konkrétními daty. Sice se v ní objevují příslovečná určení času, ale jedná se o neurčité vymezení, poukazující na neohrazenou dobu současnosti. Spíše ukazují tendence 21. století, než že by šlo o určitý rok. Výjimkou, kde posun času (a i místa) hraje důležitou roli, byl přípravek, který doporučuje autorka na ošetření dutiny zobáku. V době vydání byl dostupný v německých lékárnách, v dnešní době už k dispozici není ani na internetových stránkách.

2.1.2 Vnitrotextové faktory

Téma a obsah

Tématem knihy jsou husy domácí a konkrétně jejich chov. Kniha přináší přehled o celé problematice chovu hus (od výběru správného plemena, líhnutí housat až po péči o všechny potřeby hus). K překladu vybrané kapitoly se zabírají jen některými body chovu. V předmluvě autorka představuje svou knihu a nastiňuje svůj vztah k husám. V dalších kapitolách se pak už jedná o konkrétní poznatky o husím životě – např. o jejich typickém chování, zvucích, které vydávají. Předmětem dvou závěrečných kapitol je důležitost sociálního styku u hus a prevence.

Presupozice

Kniha požaduje od příjemce jen malou znalost tématu – vzhledem k tomu, že je určena i pro začátečníky a patří mezi populárně naučnou literaturu, je mnoho věcí vysvětleno a neobjevuje se příliš mnoho nesrozumitelných termínů. Čtenář by ovšem měl disponovat základními informacemi o chování zvířat, dále pak mít přehled především o chovatelství – v této oblasti se objevuje nejvíce nevysvětlených slov (*Zuchtstamm, Brutei* ad.) a mít

představu o chovu čistokrevné drůbeže (pořádání výstav apod.). Tato problematika ovšem není nijak vázaná na německou kulturu, cílový čtenář by mohl mít podobné znalosti jako německý, záleží na jednotlivci.

Co se týče presupozic determinovaných kulturou a prostředím, německý čtenář by měl mít větší povědomí o rakouském etologovi Konradu Lorenzovi, neboť ten pocházel z německy mluvící země a publikoval právě v němčině, a jeho dílo je mu tak přístupnější. V češtině však vyšlo několik přeložených publikací tohoto autora a přinejmenším čtenářstvu, které se zajímá o chování živočichů, je také známý.

Výstavba textu

Text se člení na jednotlivé kapitoly, které mohou být kratší (*Einleitung*) nebo i velmi rozsáhlé a dále dělené na podkapitoly a další části. Jednotlivé kapitoly se zabývají konkrétní problematikou chovu hus a navazují na sebe jen minimálně. Počítá se sice s chronologickým čtením kapitol a postupným nabýváním vědomostí jejich prostřednictvím (tento problém je řešený v rámci překladatelských posunů, 2.4.4.), čtenář ale může bez obtíží přečíst jen kapitolu, kterou v daném okamžiku potřebuje (např. o nemocech).

Rozličná je i délka odstavců – odstavce může tvořit krátké souvětí (*Gänse sind nun mal GANS besondere Tiere, die niemals in Vergessenheit geraten. (O 10)*),³ ale i velmi dlouhé celky (např. odstavec začínající *Dass es früher vermehrt (O 11–12)*). Vertikální i horizontální členění jsem se snažila zachovávat, jen ve výjimečném případě, když odstavec byl oproti ostatním opravdu dlouhý a mohlo by to narušit pochopení textu, jsem se rozhodla ho rozdělit na dva.

Nonverbální prvky

Podstatným nonverbálním prvkem – už na první pohled viditelným – jsou barevné fotografie, které ilustrují část textu, ke kterému náleží. Obrázek vždy doprovází popisek, často se jedná jen o drobnou změnu formulace z předešlého textu, jehož téma představuje i obrázek (např. idylický obrázek hus na statku). Ten obohacuje a oživuje proces čtení, usnadňuje orientaci v textu (obrázek přes celou stranu u každé nové kapitoly), čtenář není zahlcen neustále plynoucím písmem. V mnoha případech ovšem sám obrázek přináší nové nebo doplňuje již zmíněné informace: např. fotografie v poslední překládané kapitole o prevenci ukazují, jak by měl u zdravé husy vypadat zobák, barva nohou či její

³ Citace výchozího textu (Bohn-Förderová 2012) v komentáři je značena pomocí značení (O [číslo stránky]), analogicky pak vlastní překlad (P [číslo stránky])

trus. Obrázek takovouto informaci předá mnohem přesněji než slova. Objevuje se zde rovněž kresba těla husy s odpovídajícími popisky.

Orientaci v textu napomáhá také jiná barva a velikost názvů kapitol a podkapitol.

Lexikum

Lexikum textu je pestré – ať už z hlediska rozvrstvení slovní zásoby, nebo na rovině hledání jednotlivých výrazů (synonymie apod.), autorka také tvoří nová slova a překvapivá spojení.

Lexikum textu čerpá z různých stylových vrstev. Nejpočetnější skupinu tvoří neutrální slovní zásoba spisovné němčiny. Tu ale obohacuje protikladné použití jak nižšího, substandardního stylu (ve slovnících DWDS a Duden většina nalezených slov tohoto typu s kvalifikátorem *umgangssprachlich*, např. *Einsteiger*, *quengeln*, *Spektakel*), na druhou stranu i stylu vyššího (hlavně kvalifikátor *gehoben*, např. *verharren*, *Fleischeslust*, *emporrecken*) – v češtině jsem hledala stylistické ekvivalenty na rovině hovorové či nespisovné a knižní.

Vzhledem k tématu knihy není překvapivé, že se zde objevuje mnoho odborných výrazů (hlavně kompozit) a slovních spojení souvisejících s chovatelstvím (např. *Brutei*, *Zuchtstamm*, *Rassegeflügelausstellung*, (*künstliche*) *Aufzucht*) a samozřejmě i husích plemen (*Graugans*, *Steinbacher Kampfgans*, *Pommerngans*). K popisu stavby těla husy slouží termíny z anatomie (*Choanenspalte*, *Schnabelhöhle*, *Luftsack*, *Handschwinge*) a k popisu jejího chování pak z etologie (*Verhaltensmuster*, *Trieb*, *Fluchtreflex*, *Prägung*).

Velkou část použité slovní zásoby tvoří slova utvořená kompozicí (např. *Gänsewelt*, *Angriffsbereitschaft*, *Familienmitglieder*, *Paarungsprobleme*), a to i velmi ojedinělá (*Langhalse*).

Autorka rovněž využívá slova cizího původu: např. slova přejatá (*Hobby*, *Separee*), cizí (*Home-Sheriff*), hybridní kompozita (*Schnabel-Check*, *Stalloutfit*); pokládá anglicky položenou otázku (*Do you speak „Gänsisch“?*), což přesahuje do syntaxe.

Důležité postavení ve slovní zásobě textu mají víceslovné lexikální jednotky. Ustálená spojení jsou spojení slov, která se formálně skládají z více členů, ale významově jsou celistvá a dají se reprodukovat jen jako celek (Karlík et al. 2012, s. 70–73). Využívají se analytická verbonominální spojení (tzv. Funktionsverbgefüge – FVG, např. *in Vergessenheit geraten*) a další ustálená spojení a frazeologismy (např. *Grundstein für etwas legen*, *in Freud und Leid zusammenhalten*, *keinen Spaß verstehen*, jmd. *schreit* jmdm. *die Ohren voll*; binominály (Zwillingsformeln) – *einzig und allein*, *ohne Wenn und*

Aber) (Palmová 1997). Jak je vidět již ze zmíněných příkladů, tato spojení se často také liší stylovou příslušností.

Objevují se i frazémy větné, které se do kontextu zapojují jako celek (patří sem mj. pořekadla a přísloví): *Vorbeugen ist besser als heilen. Aus der Masse kommt die Klasse*. Znakem stylu autorky je také aktualizace frazémů (např. *keine gute Feder* místo *kein gutes Haar an j-m. lassen*).

Syntax

Na následujícím úryvku je vidět hned několik rysů charakteristických pro syntax originálu.

Ein Leben ohne meine treuen Gänse? Ich könnte es mir nicht vorstellen! Was gibt es Schöneres, als sie am Morgen aus dem Stall zu lassen und ihnen nachzusehen, wenn sie voller Lebensfreude, mit kraftvollen Flügelschlägen, laut trompetend über die reifbedeckte Wiese rennen, nach einigen Metern wieder umkehren und in meine Richtung flattern, um mich dann mit waagrecht gestreckten Hälsen laut schnatternd auf „Gänsisch“ zu begrüßen. – O 9

Zprvce se jedná o složitost a rozsah souvětí – v textu převažují dlouhá rozvitá souvětí, jak hypotaktická, tak parataktická. Souvětí jsou kondenzovaná (pomocí infinitivních (*um [...] zu begrüßen*) a participiálních konstrukcí (*trompetend, schnatternd*) a často obsahují několikanásobné větné členy.

Mezi ně jsou vkládány kratší větné celky, jednoduché věty (*Ich könnte es mir nicht vorstellen! Gänse vergessen niemals.*) nebo i větné ekvivalenty a eliptické výpovědi (*Ein Leben ohne meine treuen Gänse? Keine Angst vor Gänsen*), které mění tempo a text ožívují.

Suprasegmentální prvky

Podstatným rysem textu jsou i suprasegmentální prvky. Ve vyšší míře se ve výchozím textu objevují uvozovky, závorky, slova psaná majuskulemi, autorka využívá i pomlčky a tučné písmo (a v malé míře i kurzivu).

Uvozovky se v textu využívají nejen k zaznamenání přímé řeči, ale plní i jiné funkce. Jejich analýza je důležitá kvůli interpretaci i přestylizaci překladu. Uvozovkami v publicistickém textu se zabývali E. Minářová a J. Chloupek ve svém článku (1986, s. 14–22) a vzhledem k tomu, že tento text má mnoho prvků s publicistickým stylem společných a částečně do něj spadá (viz dále funkční styl v závěru části 2.1.2.), rozhodla jsem se jejich poznatky vztáhnout i na analyzovaný text.

Základ jazyka v publicistice tvoří neutrální spisovná slovní zásoba, výrazy příznakové a stylisticky aktivní vybočují a přitahují pozornost. To, že autor je obklopí uvozovkami, je znamením toho, že si je sám jejich nápadností vědom a že se nad daným výrazem zamyslel.

Ve většině případů v textu, kdy uvozovky obklopují výraz (kromě přímé řeči), se jedná o ukazatel jazykových inovací, které ozvláštňují text nebo mohou vyznít překvapivě (např. „*Langhalse*“, „*Gänsisch*“, *die langhalsigen* „*Alarmanlagen*“, „*Aufeinander-Zugehen*“ atd.). Uvozovky se v publicistickém textu často využívají také při hledání správného výrazu – autor ví, že na jeho zvolený výraz bude nahlíženo pravděpodobně s překvapením, ale považuje ho za nejpriměřenější. Tuto funkci mohou mít v překládaném textu uvozovky ve větě *dass die Gänse [...] „verwildert“ waren*. Při přestylování jsem tyto funkce zohledňovala a uvozovky ponechávala, pokud přeložený výraz působil stejně jako originál („*dlohokrčky*“, „*poplašná zařízení*“, „*zdivočelé*“).

Několik slov v překládaném textu je psáno velkými písmeny; jedná se o dvě slova z úseku „*Guten Morgen, es gibt FRÜHSTÜCK.*“ *Oder: „Kommt ihr bitte mit auf die WIESE?“*, majuskule zde značí důraz na tato slova kladený. Další slovo psané tímto stylem (*Gänse sind nun mal GANS besondere Tiere*) je součástí jazykové hry (podrobněji 2.3.2.).

Závorky se vyskytují u méně podstatných informací, popřípadě doplňují a upřesňují. Hierarchizace informací tímto způsobem je využívána poměrně často. K naznačení důležitosti a k orientaci v textu slouží tučné písmo u podnadpisů.

Pomlčky slouží nejen k oddělení vsuvky (i když v naprosté většině jsou parenthese odděleny čárkou, popř. závorkou), ale především se vyskytují často jako součást neslovesné výpovědi, kterou pomlčka rozdělí na dvě poloviny (často ve výpovědích stojících o samotě – ať už nadpisech jakéhokoli řádu, nebo popisících pod obrázky: (*Am glücklichsten zu zweit – oder zu dritt; Alles gemeinsam – eine glückliche Ehe zu dritt; Mehrfach behütet – Gössel in der Zuchtgruppe.*).

Fiktivní zadání

Jak již bylo zmíněno, v předkládané práci je přeložena jen část knihy *Liebenswert Langhalse*. Přestože kapitoly fungují víceméně samostatně, cílový příjemce, který se zajímá o chov hus, bude pravděpodobně vyžadovat celou knihu, aby se mu o této problematice dostalo komplexního přehledu, a ne pouze informací z určitého okruhu. Kromě toho nekompletní překlad nemůže vyvolat zamýšlený účinek, nebude přeneseno

celé sdělení a poselství autorky. Z těchto důvodů je fiktivním zadáním přeložit celou knihu.

Co se týče otázky recepce takového překladu na tuzemském trhu, myslím, že by přeložení této knihy nemuselo být zbytečné. Chov vodní drůbeže a konkrétně hus je v dnešní době v České republice velmi oblíbený, což potvrzuje existence různých skupin na sociálních sítích, fór a webových stránek obecně. Na tuzemském trhu bylo rovněž vydáno mnoho tištěných publikací zabývajících se chovem drůbeže, ale všechny se zaměřují především na slepice, ostatní drůbež zmiňují méně podrobně a žádnou knihu, která by se celá věnovala jen chovu hus, jsem nebyla schopná najít. I proto by překlad této knihy mohl vyjít vstříc určité poptávce.

Například vydavatelství Víkend se stále více zaměřuje na zájmové tituly (myšlivectví, rybaření, zahrádkářství...) a vydalo už celou řadu titulů o chovatelství domácích zvířat, mezi nimi i překlady z jiných jazyků včetně němčiny (např. Beate a Leopold Peitz: *Chováme drůbež*, Marie-Theres Estermann: *Začínáme s chovem slepic, hus a kachen*) – myslím tedy, že i překlad knihy, která je předmětem bakalářské práce, by mohl být publikován v tomto nakladatelství.

Jazykové funkce

Roman Jakobson (1995) rozlišuje šest jazykových funkcí – emotivní (orientace na mluvčího), konativní (na adresáta), referenční (kontext), poetickou (sdělení), fatickou (kontakt) a metajazykovou (kód). Sdělení téměř vždy plní více funkcí, záleží ovšem na jejich hierarchizaci, některá funkce je dominantní.

Dominantní funkcí v analyzovaném textu je funkce **referenční**. Autorka poskytuje informace, jak se správně starat o husy – kolik hus chovat, aby to pro ně bylo nejlepší, jak kontrolovat husí zdraví apod. Rovněž popisuje chování a myšlení hus, druhy zvuků, kterými se dorozumívají apod.

S tím úzce souvisí funkce **konativní**. Autorka dané informace poskytuje s úmyslem, že čtenář se jejími radami bude řídit. Ačkoli nepoužívá imperativy ad., z formulací je jasné, že se jedná o doporučení, nebo dokonce příkazy a zákazy směřující ke čtenáři (*Im Umgang mit Gänsen ist es also wichtig, an erprobten Ritualen festzuhalten. Inzucht [...] ist jedoch zu vermeiden.*) Autorka se rovněž snaží ovlivnit čtenářův názor a přesvědčit jej, aby na husy nenahlížel jen jako na užitková zvířata. Tomu napomáhá i funkce **emotivní** – autorka používá mnoho kladně hodnotících přídavných jmen (*wundervoll, ausgezeichnet*), zvolací věty (*Ein Leben ohne meine treuen Gänse? Ich*

könnte es mir nicht vorstellen!) a i dalšími způsoby vyjadřuje svůj pozitivní postoj a vztah k této vodní drůbeži (např. *unsere liebenswerten Mitgeschöpfe, Gänsefreunde* apod.).

Důležitou roli v textu hraje **poetická** funkce. Autorka se snaží pomocí stylizace, jazykové hry, aktualizací a pestrého jazyka vůbec ozvláštnit text, a udržuje tím pozornost čtenáře. Prostředky jazykové hry jsou podrobněji popsány v části 2.3.2.

Nezanedbatelná není ani funkce **fatická**. Autorka několikrát navazuje kontakt s adresátem – ať už na začátku, kdy nás osloví jako čtenáře její knihy (*So wie sicher auch Sie, sonst hätten Sie sich nicht dieses Buch gekauft.*), tak i později v textu, kdy zahrne čtenáře do děje – čtenář si má představit, jak by se zachoval v podobné situaci, kterou může svým chováním vystavovat své husy, když je znenadání pohladí (*Stellen Sie sich doch mal vor, eine Person greift Ihnen schweigend, ohne ihre Absicht zu erklären, einfach ins Haar. Sie würden bestimmt instinktiv mit Abwehr reagieren. Wenn Ihnen diese Person aber sagt: „Entschuldigen Sie, auf Ihrem Haar krabbelt eine Spinne, soll ich sie entfernen?“*, *würden Sie aufgrund dieser Erklärung einer Berührung sicher zustimmen.*). Tomuto účelu může sloužit i přivlastňovací zájmeno *náš*, kterým je často rozvíjeno substantivum husa a které navozuje vztah mezi ní a adresátem.

Funkční styl

Při překladu je důležité dosáhnout správného adekvátního funkčního stylu a přenést znaky pro daný styl typické. Podle diferenciací funkčních stylů dle Čechové et al. (2008) analyzovaný text odpovídá stylu populárně naučnému, který je součástí stylu odborného. Ten se snaží přiblížit zájemci ne příliš složitou formou určitou problematiku, často je doplňován vedlejšími informacemi (např. je do textu zapojeno vyprávění). Jednotlivé promluvy pak mají blíže k literatuře krásné nebo k publicistice (Čechová et al., s. 224). V překládaném textu se objevuje mnoho znaků právě publicistického stylu.

Jak již bylo zanalyzováno výše, důležitou funkcí textu je funkce konativní. Texty náležící k publicistickému stylu mají za úkol nejen informace objektivně zprostředkovat, ale velkou měrou plní také funkci persvazivní a snaží se čtenáře ovlivnit. Užití prostředků publicistického stylu tedy může autorce pomoci dosáhnout zadaného cíle.

Pro publicistický styl (a platí to i pro analyzovaný text, viz 2.3.2.) „je příznačné užití frazeologických a idiomatických jednotek“ (Čechová et al., s. 254), ale nejen užití jejich ustálených verzí, ale i jejich proměna a modifikace. Autoři aktualizují frazémy, přísloví apod., snaží se tak zaujmout a přitáhnout pozornost (např. *co Čech, to muzikant* – *co Čech, to vydavatel*). To odpovídá obecnějším protichůdným tendencím publicistiky,

a sice automatizaci (ustálená množina jazykových prostředků, modelovost) a aktualizaci (výběr stylově aktivních, překvapivých prostředků) (Čechová et al., s. 249–262).

2.2 Překladatelská metoda

Při překladu je nezbytné zvolit jednotnou koncepci – jak na dílo nazírat a přistupovat k němu – a vytyčit si určitou překladatelskou metodu, aby se při přestylizaci u stejné problematiky využívalo podobných prostředků a překlad nebyl rozkolísaný (Levý 1998, s. 97). Rozhodnutím může napomoci překladatelská analýza (2.1.).

Důležitým faktorem ovlivňujícím překlad je cílový příjemce a jeho odlišnost od výchozího. Překlad by měl dosáhnout stejného účinku, jaký má originál na domácí adresáty. Levý (1998, s. 90) uvádí: „Překlad nemůže být stejný jako originál, ale má stejně působit na čtenáře.“ Ve svém překladu se tedy snažím dodržovat funkční ekvivalenci. Zároveň se také držím snahy o iluzionistický překlad, aby cílový text vypadal jako předloha, ve které není překladatel vidět, a dodržoval její kvality, ale zároveň i tuzemské normy (jazykové, žánrově-stylistické, estetické, překladatelské). To čtenáři umožní podlehnout iluzi (i když vědomé), že se jedná o originál (Levý 1998, s. 40–41).

S tím souvisí dvojí norma překladu. Dle Levého (1998, s. 88–93) se v překladu uplatňují dvě normy – norma reprodukční (požadavek věrnosti, přesně reprodukovat předlohu) a norma „uměleckosti“ (požadavek krásy). Obě normy jsou nepostradatelné a je třeba mezi nimi nalézt rovnováhu, metodu vhodnou pro dané dílo.

Při interpretaci předlohy je důležité vyhnout se čtenářskému subjektivismu. Vzhledem k tomu, že je mi dané téma velmi blízké a k husám mám vlastní vztah, bylo nutné, abych si dávala pozor, a nahlížela na dílo nestranně; a nevnesele poté při přestylizaci do překladu postoje, které u autorky nenajdeme, popř. její postoje a hodnocení výrazově nezesílila.

2.3 Překladatelské problémy a jejich řešení

Následující část nastiňuje problémy na jednotlivých rovinách textu (popsány jsou blíže fonetická, lexikální, pragmatická a syntaktická) související s odlišnými jazykovými systémy, jinou výchozí a cílovou kulturou apod. Zároveň uvádím i řešení, které bylo v konkrétních případech nakonec zvoleno.

2.3.1 Fonetická rovina

V podkapitole *Umíte po „kejhalsku“?* je podrobně popsáno dorozumívání hus mezi sebou, uvedeny jsou konkrétní druhy zvuků a k nim je přidán i přibližný zápis realizace daného zvuku. Aby si český čtenář pod oním zápisem představil stejný zvuk, bylo třeba některé grafémy převést, protože se ve výchozím a cílovém jazyce čtou jinak. Převáděla jsem tedy *w* na *v* a dále také naznačovala kvantitu vokálů pomocí diakritických znamének (např. samohláska na konci jednoslabičného slova), ale jinak zápis zachovávala. Tak např. uvědomovací hlas dospívajících hus byl změněn z „wa-wa-wa-wa-wa“ na „vá-vá-vá-vá-vá“, zato např. citoslovce „gig-gag-gag“ bylo ponecháno v nezměněném tvaru.

2.3.2 Lexikální rovina

Jak vyplývá z analýzy výchozího textu, jeho slovní zásoba je velmi pestrá a bohatá a na této rovině obzvlášť vyvstaly překladatelské problémy a posuny. Při volbě jednotlivých řešení byl oporou i Český národní korpus⁴ (ověření použití spojení v češtině, frekvence různých variant; např. *muniční sklad* měl v korpusu *syn v8* více nálezů než *skladiště munice* i *sklad munice*, v češtině se také říká *spirála násilí* nebo *agrese* apod.)

Při hledání přiměřeného překladu slova *Stall* jsem se z několika důvodů rozhodla pro obecnější slovo *chlév*, i když čeština disponuje výrazem *husník* (analogicky ke *kurník* apod.), označujícím přímo obydlí pro husy. Jednak se držím originálu, kdy autorka rovněž dané slovo nespecifikuje, jednak slovo *husník* je možná až příliš specifické – evokuje (i dle nálezů na internetu) spíše malou (dřevěnou) budovu, která je přímo pro husy postavena nebo ji můžete koupit, přitom ovšem husy můžete chovat i v nějaké neurčitější zemědělské budově. A vzhledem k tomu, že *stáj* je v češtině spojena především s koňmi, v překladu konstantně tento výraz překládám slovem *chlév*.

⁴ Český národní korpus [online], 2021. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://korpus.cz/>

Vrstvy slovní zásoby

Jak už bylo popsáno v kapitole překladatelská analýza (2.1.2.), autorka neutrální slovní zásobu obohacuje prostředky jak z vyšší, tak i nižší stylistické roviny. Snažila jsem se dané prostředky nahrazovat stylisticky vhodným ekvivalentem, a to i u víceslovných jednotek (*Raufbold* – rváč, *sich entpuppen* – vyklubat se, *Ansehen genießen* – těšit se úctě), ale to nebylo vždy možné – buď daný výraz měl v češtině jen stylisticky neutrální ekvivalent, nebo naopak příliš příznakový (např. *quengeln* – neutrální *naříkat* a expresivní *kňourat*, *fňukat* atp.). Přistupovala jsem tedy často ke kompenzaci a využívala knižní, a naopak substandardní prostředky, kterými čeština disponuje, na jiných nedalekých místech – s ohledem na použití v kontextu. (Daný prostředek tedy na jednom místě byl výrazově oslaben a kompenzovaný zesílen, nebo naopak).

S hovorovou a hlavně obecnou češtinou jsem pracovala opatrně, v tomto druhu textu mohou některé nespisovné prostředky působit nepatříčněji než prvky z vyšší roviny a pro nastolení nižšího rázu jsem se rozhodla mj. volit méně formální a kratší varianty některých slov (např. *víc* místo *více*, *líp* místo *lépe* apod.).

Terminologie

Většina odborných a oborových výrazů má v češtině své ekvivalenty (často jim odpovídá sousloví, např. *Pommerngans* – husa pomoránská, *Harnsäure* – kyselina močová); ty byly stejně jako další informace čerpány z oborové literatury: od obecného přehledu o ptácích a jejich stavbě (např. Marvan a Hampl 2011 nebo Veselovský 2001) až po specializované vzorníky plemen a chovatelské příručky a webové stránky (Tuláček 1986; Prombergerová 2012).

Při nenalezení ekvivalentu jsem se uchylovala mj. k opisu. Místo výrazu s daným obsahem jsem popsala více slovy jeho význam. Je to případ kompozita *Bindungstrieb* z oblasti psychologie (a etologie):

Die empfindsamen „Langhalse“ besitzen einen starken Bindungstrieb und werden bei liebevoller Behandlung zu anhänglichen Familienmitgliedern. (O 8)

Citlivé „dlouhokrčky“ mají silnou přirozenou potřebu navázat citovou vazbu – někam patřit, obklopovat se dalšími jedinci – a pokud s nimi láskyplně zacházejí, stanou se oddanými členy vaší rodiny. (P 8)

Vzhledem k tomu, že se jedná o knihu pro chovatele, a nikoli odbornou psychologickou studii, stojí v popředí především to, co chce text sdělit, a jeho pochopení čtenářem, a ne přesný termín.

Problematický byl překlad názvů zvuků (část *Po stopách Konrada Lorenze* (O 18–23)), které husy vydávají. Autorka částečně přejímá výrazy z knihy Konrada Lorenze *Hier bin ich – wo bist du?* (nebo je poupravuje – *Triumphschrei* místo *Triumphgeschrei*). Tato kniha nebyla přeložena do češtiny, v několika dalších přeložených autorových knihách (*Takzvané zlo, Hovořil se zvíři, s ptáky a rybami*) se některé z těchto výrazů objevují, překladatelé s nimi ovšem zacházejí různě. Kromě existujících překladů jsem se inspirovala hlavně *Obecnou ornitologií* zoologa Veselovského (2001), který se od Lorenze učil a přátelil se s ním. Zde je v úseku o dorozumívání hus uvedeno několik dalších pojmenování, která odpovídají významu i tvaru německého slova (*žebravý hlas, hlas ospalosti*). Názvy zvuků jsem sjednotila (slovo *hlas* rozvíjela buď přívlastkem shodným, či neshodným) a analogicky utvořila zbývající pojmenování.

Frazeologie

Z analýzy výchozího textu (2.1.2) vyplývá, že důležitou součástí jazyka originálu je frazeologie. „Frazém je ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek“ (Karlík et al. 2012, s. 71), a když slovo funguje jen jako součást celku, nepřekládají se významy jednotlivých slov, ale je třeba najít obdobný český celek (Levý 1998, s. 129).

Tak jsem se snažila postupovat i při překladu tohoto textu, zároveň také dodržovat jejich rozvrstvení v slovní zásobě. Např. při překladu věty využívající nižší styl

[...] *schreien sie sich gegenseitig so lange die Ohren voll*, [...] (O 22)

[...] *na druhou skupinu křičí, že by jeden ohluchnul, tak dlouho*, [...] (P 21)

byl využit nespisovný tvar slovesa *ohluchnout*. Za účelem kompenzace těch spojení, která jsem oproti originálu přeložila neutrálně, byl mj. použit frazeologismus *mít v tom prsty* za neutrální *im Spiel sein*.

U některých spojení bylo využito víceznačnosti slova, jeho základního i přeneseného významu (např. „*Wind*“ *machen* a *načepýřit*). V jednom případě jsem přeložila spojení *alles ist im grünen Bereich* jako všechno „šlape“.

Nicht immer ist auf einer Gänseweide alles im grünen Bereich. Entdeckt eine Gans in ihrer Umgebung eine unbekannte Gestalt, so verharnt sie mit kerzengeradem Hals, [...] (O 20)

Ne vždy na husí pastvě všechno „šlape“. *Spatří-li husa ve svém okolí neznámou postavu, setrvá na místě s napřímeným krkem* [...] (P 19)

Kromě významu, že všechno je v pořádku, se do kontextu hodí i původní význam – husy se totiž při pozorování neznámého zastaví.

Ne vždy ovšem bylo možné v češtině dodržet i formu ustáleného spojení. V případě větného frazému *Aus der Masse kommt die Klasse*. došlo k nivelizaci a zachováno bylo jenom sdělení, a nikoli forma. (*Jen kvantita zaručuje potřebnou kvalitu*. (P 14)).

Kompozita

Hojně je v textu k vytváření slov užitá kompozice. V češtině je však významnější a častější způsob tvorby slova pomocí derivace⁵ a není možné utvořit stylisticky vhodná kompozita analogickým způsobem. U těchto slov jsem přistupovala např. k převodu na substantivum rozvíjené přívlastkem shodným nebo neshodným (*Munitionsdepot – muniční sklad, Gänsehaltung – chov hus*). Někdy v češtině k převodu úplného významu nestačí dvě slova, ale je jich třeba ještě více (např. *Artgenosse – jedinec stejného druhu*, v případě složeniny *Hobby-Rassegeflügelzüchter* jsem dokonce vytvořila další větu: *U lidí, kteří se jako hobby věnují chovu čistokrevné drůbeže*).

Dalším problémem bylo kompozitum *handzahn* s velmi obsáhlým významem ‚zahn und ohne Angst davor, von Menschen (vor allem mit der Hand) berührt zu werden‘.⁶ Toto slovo by se sice v češtině dalo opsat, jenže v originálu funguje ve větším kontextu, autorka z něj dále vychází.

Ruhe und Gelassenheit sind notwendig, damit Gänse Vertrauen fassen und handzahn werden. Wobei bemerkt sei, dass unter dem Begriff „handzahn“ nicht ständiges Anfassen und Umhertragen zu verstehen ist. [...] Was versteht man dann also unter handzahn? (O 15–16)

Opsání významu více slovy by tudíž v tomto kontextu nefungovalo, rozhodla jsem se význam slova *handzahn* trochu zobecnit a pozměnit okolí, které s tvarem slova souvisí:

Klid a vyrovnanost jsou nezbytné, abyste získali jejich důvěru a ochočili je. Je třeba podotknout, že k ochočené huse se nemůžete chovat jako k ochočenému kotěti – neustále se jí dotýkat nebo ji nosit z místa na místo. [...] Jak tedy vypadá ochočená husa? (P 16)

U některých kompozit hraje – díky kontextu, ve kterém jsou použita – větší roli i gramatický význam (význam jednotlivých motivujících slov), i když je význam lexikální jednotky jako celku odlišný. Např. v případě kompozita *Nestwärme* uvedeném v kontextu *Gössel, die im Familienverband natürlich aufwachsen, lernen dort alles Wichtige. Hier*

⁵ BOZDĚCHOVÁ, Ivana a Roland WAGNER, 2017. KOMPOZITUM. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, eds. [Cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZITUM>

⁶ *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. DWDS* [online]. [Cit. 2021-7-26]. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Dostupné z: <https://www.dwds.de/>

werden sie auch gut sozialisiert und bekommen die für sie wichtige Zuwendung und Nestwärme (O 13). je nasnadě i význam gramatický: teplo, které housatům zajišťuje hnízdo. Proto jsem se rozhodla aktualizovat v češtině odpovídající celek *teplo rodinného krbu* na ***teplo rodinného hnízda***.

Hra s jazykem

Hry s jazykem je dosaženo mj. pomocí **aktualizace**. Autorka v několika případech užívá ustálené spojení a upravuje ho dle potřeby kontextu. Např. v souvětí: *Wer als Kind einmal von einem solchen langhalsigen Angreifer verfolgt oder gar gestellt wurde, der lässt oft bis ins Alter keine gute Feder an ihm.* (O 11) je aktualizován frazém *kein gutes Haar an j-m/etw. lassen* ve významu ‚kritizovat někoho/něco‘. Autorka zde vyměnila slovo *Haar* za *Feder*, aby tento frazém mohla vztáhnout místo člověka na husu – oba výrazy označují část těla pokrývající kůži. Já jsem vybrala český frazém s podobným významem (*nenechat na někom ani nit suchou*), který lze také aktualizovat (*nenechat ani pířko suché*; dvojice *nit* a *pířko* není sice přesně ve stejném vztahu jako *Haar* a *Feder*, ale dá se metaforicky říct, že i husa je oblečená peřím). Díky příznakovému inverznímu slovosledu, který frazému odpovídá, by si čtenář neměl aktualizaci frazému splést s významem vyplývajícím z jednotlivých slov (tj. že člověk huse polije peří apod.).

Koho jako dítě takový útočník s dlouhým krkem pronásledoval, nebo dokonce dopadl, ten na huse nenechá ani pířko suché. (P 11)

V druhém případě užití aktualizace se jedná o rolnickou moudrost, na rozdíl od prvního příkladu je v originálu uvedeno i původní znění a následně upraveno i s větou, která o tom explicitně informuje:

„Das Auge des Herrn mästet sein Vieh“, besagt eine alte Bauernweisheit. In unserem Fall muss es heißen: „Das Auge des Herrn erhält sein Vieh.“ (O 99)

Autorka tedy větný frazém upravuje tak, aby jím mohla sdělit svou myšlenku, a sice, že majitel může zabránit mnoha problémům v chovu, když husy pozoruje. Nezáleží tudíž příliš na znění původní výpovědi, jde spíše o přenesení této myšlenky pomocí podobného schématu (frazém v původní a slovem pozměněné podobě). Proto jsem využila pořekadlo *Bez hospodáře i dobytek pláče* (uvedené např. v Hrubém (1880)), ačkoli se jedná už o myšlenku, která se sdělení autorky blíží sama o sobě. Z toho důvodu jsem upravila i větu informující o přeměně frazeologismu.

„Bez hospodáře i dobytek pláče,“ říká jedno lidové pořekadlo. V našem případě bychom ho měli trochu upřesnit: „Bez pozorného hospodáře i dobytek pláče.“ (P 26)

K ozvláštňení textu je využívána i **slovotvorba**. Důležité zastoupení v textu má kompozitum *Langhalse*⁷ (objevující se v samotném názvu knihy), které referuje k husám a pojmenovává je synekdochicky pomocí jejich charakteristické vlastnosti – dlouhého krku. V tomto případě jsem i v hledání českého ekvivalentu sáhla výjimečně po kompozici a utvořila výraz *dlohokrčky* vzhledem k existenci obdobných kompozit pojmenovávajících nositele vlastnosti, např. rudovous či modročka (často i jako antroponymum), také kvůli funkci ozvláštňení a uvozovkám použitým v originálu (a následně i v překladu), které toto ozvláštňení značí.

Derivací (a konkrétně přidáním sufixu *-isch*) vzniká slovo *Gänsisch*⁸ ve významu ‚jazyk, kterým mluví husy‘. V tomto významu je několikrát užito v textu, autorka ho podobně jako kompozitum analyzované v předchozím odstavci uvádí v uvozovkách. Nejvýraznější je jeho užití v podkapitole s názvem *Do you speak „Gänsisch“?*, kde je toto německé slovo zkombinované s otázkou v angličtině a ta pak trochu připomíná známou anglickou frázi *Do you speak English?*, a to díky tomu, že tyto dva germánské jazyky utváří pojmenování řeči a národnostních skupin podobnými sufixy.⁹ Tohoto dojmu v češtině jako slovanském jazyce s úplně odlišnými formanty nemohu dosáhnout.

Při hledání funkčního českého ekvivalentu jsem narazila na problém při zachovávání motivujícího slova husa. Při využití derivace např. pomocí sufixu *-ina*, kterým se v češtině tvoří názvy jazyků,¹⁰ podoba výsledného slova odkazovala k nesprávné mimojazykové skutečnosti (např. *husina*, jiné varianty mohou zase asociovat husity). Rozhodla jsem se tudíž za motivující slovo vybrat jiné: pojmenovávání zvuku, který husy vydávají – *kejhat* (výsledný tvar pak zní *po „kejhalsku“*), aby nedocházelo k nedorozumění. Ve většině případů jsem ale slovo *Gänsisch* překládala jako husí řeč (a na rozdíl od originálu toto nepříznačové vyjádření neoznačovala uvozovkami) a k ozvláštňení a vytvoření nového přistoupila jen v případě nadpisu, kde jsem se snažila

⁷ Na internetu bylo nalezeno ještě několik jiných dokladů, kde je ke zvířatům s dlouhým krkem referováno pomocí kompozita *Langhalse* (žirafy, pštrosi; např. *Wir feiern unsere Langhalse, denn heute ist Weltgiraffen-Tag!* (facebookové stránky Zoo Vienna Schönbrunn)), nicméně doklady jsou novější než publikovaná kniha.

⁸ Takto utvořená řeč jednotlivých zvířat je na internetu docela frekventovaná. (Např. *Auch ist Gänsisch oder Schwänisch bei Entenküken beliebter als die Menschensprache* (Facebook: Ente Paula); *Wer spricht hier im Forum "Gänsisch" ;:-)* (www.huehner-info.de))

⁹ QUINION, Michael, 2008. *-ish. Affixes: The building blocks of English* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.affixes.org/alpha/i/-ish1.html>

¹⁰ VONDRÁČEK, Miloslav. Heslář: *-ina. Slovník afixů užívaných v češtině* [online]. ŠIMANDL, Josef, ed. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 18. 12. 2018 [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkafixu.cz/heslar/-ina>

uchovat překvapivé a zvláštní rysy, přestože jsem neponechala anglickou formulaci, která by v daném kontextu působila násilně a uměle.

Dalším příkladem jazykové hry v textu je využití grafické (a zvukové) podobnosti slov *Gans* a *ganz* (*Gänse sind nun mal GANS besondere Tiere, die niemals in Vergessenheit geraten.* (O 11))¹¹ Hledání obdobné slovní hříčky v češtině se slovem husa nebo od něho odvozených bylo složité – graficky by se hodilo např. přídavné jméno **hustý (hustí)**, ale v žádném případě stylisticky. Další nalezená řešení byla už příliš komplikovaná, kdy bylo třeba pozměnit více písmen a výraz se stal špatně čitelným, např. *k(h)ouselná, s(h)ousedská*. Vzhledem k tomu, že se ovšem jednalo o poslední odstavec v dané části, a navíc tvořený jen tímto kratším souvětím, slovní hříčka v něm zvlášť vyniká a kompenzace na jiném místě by tolik nefungovala. Rozhodla jsem se proto alespoň oslabeně dané místo ozvláštnit:

Husy prostě nejsou žádné hloupé husy, ale výjimečná stvoření, která nikdy neupadnou v zapomnění. (P 11)

Synonymie

Pestrost užití slovní zásoby originálu podporuje i využívání synonym. V systému jazyka se ovšem vyskytují téměř výhradně synonyma částečná, která se sice shodují v základních významových rysech, ale v okrajových nebo pragmatických (stylistických či emocionálních) se liší (Karlík et al., s. 80). Tak je tomu i v tomto textu, např. synonyma odkazující k mláděti husy (*Gänschen, Gössel, Gänsekind, Gänsekid*) se liší stylistickým zařazením (např. *Gössel* a *Gänsekid* spadají do mluvy zájmových a profesních skupin). Obdobné ekvivalenty čeština nemá vždy k dispozici. Autorce ovšem spíše než o stylově odlišné výrazy šlo o pestrost vyjádření (ve velké míře je obměňováno výrazivo sloves produkce husích zvuků apod.). I z tohoto důvodu jsem se snažila používat při překladu co nejbohatší slovní zásobu, samozřejmě stylisticky vhodnou, tomuto účelu mohl sloužit např. tezaurus Klégra (2007).

Propria

V souvislosti s tématem knihy se v textu neobjevuje příliš mnoho vlastních jmen. Výjimkou je několik jmen hus a jména autorů fotografií, která uvádí autorka v závorkách k jejich popiskům. Tato antroponyma jsem ponechala v nezměněném znění, rozhodla jsem se rovněž v překladu (na rozdíl od komentáře, který se stylem překladu není spjatý) nepřechylovat ženská jména. V dnešní době je toto téma velmi sporné a živé (od příštího

¹¹ Obdobná slovní hříčka vítá čtenáře úvodní stránky webu autorky: *GANS herzlich willkommen auf unserer Homepage.*

roku si bude moci každá Česka vybrat, zda své příjmení přechýlit),¹² záleželo by možná i na postoji nakladatelství. Při takto zvoleném řešení šlo především o ryze praktický důvod. Cizí ženská příjmení se vyskytují jen v popiscích pod obrázky a pro českého čtenáře nemají téměř žádnou hodnotu – určení pohlaví v tomto případě nebrání pochopení a přechýlení by naopak mohlo uškodit, pokud by došlo k omylu a přechýlen by byl zástupce mužského pohlaví.

Další problematický překlad vlastního jména se nachází také v kontextu popisků obrázků, jde o název instituce *Deutsche Presse Agentur*. Překládám dle úzu české publicistiky (v korpusu syn v8),¹³ která německé agentury tohoto druhu označuje obecným *německá tisková agentura* a konkretizuje ho iniciálovou zkratkou německého pojmenování.

Mit freundlicher Genehmigung der Deutschen Presse-Agentur. (O 17)

S laskavým svolením německé tiskové agentury DPA. (P 18)

2.3.3 Syntaktická rovina

Participiální pasivum

Participiální pasivum je v němčině frekventovanější než v češtině – i z toho důvodu, že v češtině mu odpovídá často reflexivní forma slovesa (reflexivní deagentiv). Při překladu je tedy často nutné nahradit participiální pasivum reflexivním deagentivem nebo aktivním tvarem slovesa; někdy v komunikativní funkci může působit participiální pasivum nepřiměřeně nebo až komicky (např. otázka *Mohl bych být vzbuzen v pět hodin?*) (Štícha 2003, s. 497).

Sie tauchen in Märchen auf, werden in Liedern besungen [...] (O 10)

Objevují se v pohádkách, zpívá se o nich v písních [...] (P 10)

Aus dem Grund werden Zuchtstämme im Herbst zusammengeführt. (O 67)

Proto se chovné kmeny sestavují na podzim. (P 23)

Wer als Kind einmal von einem solchen langhalsigen Angreifer verfolgt oder gar gestellt wurde [...] (O 11)

Koho jako dítě takový útočník s dlouhým krkem pronásledoval, nebo dokonce dopadl [...] (P 11)

¹² Příjmení s -ová, nebo bez. Zeman podepsal, od příštího roku si lze vybrat, 1999-2021. *iDNES.cz* [online]. MAFRA, a. s, 8. 7. 2021 [cit. 2021-7-26]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prijmeni-ova-vyber-muzsky-tvar-novela-podpis.A210708_165211_domaci_baky

¹³ „Jan trpí depresivním obdobím,“ citovala *německá tisková agentura SID*. (Mladá fronta DNES) [...] řekl reitzenhainerský pekař Steffen Rach *německé tiskové agentuře DDT*. (Mladá fronta DNES) Napsala to včera *německá tisková agentura DPA* s tím, že se vši pravděpodobností jde o šestaosmdesátiletého Ladislava Nižňanského, který teď žije v Mnichově. (Deníky Bohemia)

Sie sind geliebt und gefürchtet. (O 10)

Někdo je má rád a někomu nahánějí strach. (P 10)

Pokud nebyl ve větě s participiálním pasivem uveden konatel děje, při nahrazení pasiva aktivním tvarem slovesa v několika případech došlo k interpretaci skutečnosti a zúžení významu dle kontextu.

[...], *worin immer ein Ganter aus eigener Zucht und einer zugekauft ist.* (O 68)

[...] *jeden houser je vždy z mého chovu a druhého jsme přikoupili.* (P 25)

Besonders am Morgen, wenn die Tiere aus dem Stall gelassen werden [...] (O 19)

Obzvlášť ráno, když je vypustím z chléva, [...] (P 20)

Na druhé straně ale má i české participiální pasivum své opodstatnění a je nežádoucí převádět všechny výskyty participiálního pasiva do činného rodu, je naopak třeba jej na vhodných místech zanechat (Štícha 2003, s. 497):

[...], *der wird mit einer einzigartigen Mensch-Tier-Freundschaft belohnt.* (O 8–9)

[...], *je odměněn jedinečným přátelstvím mezi člověkem a zvířetem.* (P 8)

[...] *und der Angriff konnte erfolgreich zurückgeschlagen werden.* (O 10)

[...] *a útok mohl být úspěšně odražen.* (P 10)

Konstrukce s man

Dalším způsobem, jak do popředí vysunout děj a upozadit jeho konatele, je mj. užití konstrukce s *man*. Jedná se o neurčený personický subjekt (nepojmenovaná osoba nebo skupina osob, člověk obecně). V češtině ke sdělení tohoto významu slouží hlavně reflexivní forma slovesa (Štícha 2003, s. 510). Český reflexivní deagentiv ovšem podléhá na rozdíl od německé konstrukce *man* mnoha restrikcím, nejde vytvořit vždy, a tak je často třeba při překládání konstrukce s *man* užít jiného prostředku včetně „některého z osobních tvarů slovesa, popř. ještě ve spojení se zájmenem *všichni, každý, někdo, kdosi, kdokoli* apod.“ (Štícha 2003, s. 514).

I já při překladu konstrukce s *man* postupovala v souladu se Štíchou.

Objevuje se reflexivní forma slovesa:

[...], *sollte man einmal in ihren Schnabel sehen.* (O 99)

[...], *měl by se jí prohlédnout zobák.* (P 27)

avšak velmi často překládám pomocí 2. nebo 1. osoby plurálu. V mnoha případech autorka poskytuje rady, které očekává, že její čtenář využije, sama ho několikrát zahrne do děje, použití druhé osoby směřování rady ke čtenáři a jeho kontakt s textem umocňuje; 1. osobu volím často tehdy, když se očividně i autorka vlastním doporučením musí spíše řídit.

[...] weshalb man viel Zeit [...] in diese neue Freundschaft investieren sollte. (O 14)
[...] a proto byste do tohoto nového přátelství měli investovat hodně času [...] (P 14)
[...] wenn man seine zukünftigen Gänsefreunde schon als Gössel bekommt und selbst aufzieht. (O 12)
[...] když svoje budoucí husí kamarády máte už od housat a sami je odchováváte. (P 13)
Wegen ihrer Treue lässt man bewährte Zuchtpaare zusammen und setzt möglichst keine neuen Tiere dazu. (O 68)
Osvědčené páry necháváme kvůli jejich vzájemné věrnosti pohromadě a nepřidáváme k nim pokud možno žádná nová zvířata. (P 24)
[...] sollte man sich daher die C[h]oanenspalte samt umliegender Schleimhäute ansehen. (O 100)
[...] bychom měli prohlédnout choanovou štěrbinu a okolní sliznici. (P 28)

Kondenzace

Vyjádření v originálu bývá zhuštěné (kondenzované), a to často prostřednictvím užití neurčitého tvaru slovesa (participia, infinitivní konstrukce). Při překladu do češtiny jsem musela vyjádření v mnoha případech rozvolnit z důvodů gramatických i stylistických. Využívala jsem např. vytvoření nové věty jak ve vztahu hypotaktickém, tak parataktickém:

[...] wenn sie voller Lebensfreude, mit kraftvollen Flügelschlägen, laut trompetend über die reifbedeckte Wiese rennen, nach einigen Metern wieder umkehren und in meine Richtung flattern, um mich dann mit waagrecht gestreckten Hälsen laut schnatternd auf „Gänsisch“ zu begrüßen. (O 9)
[...] jak plné radosti ze života utíkají přes louku pokrytou jinovatkou, mocně tlučou křídly a hlasitě pokřikují, po několika metrech se znovu otočí a letí ke mně, aby mi s vodorovně nataženými krky hlasitě zakejhaly na pozdrav. (P 9)

Neslovesná vyjádření

K prodloužení překladu docházelo i u některých neslovesných vyjádření, která byla při převodu verbalizována. Jedná se hlavně o nadpisy, popř. autonomní popisky pod obrázky. Levý (1998, s. 156) zmiňuje, že jmenné názvy nadpisů se často do češtiny převádějí slovesně.

Keine Angst vor Gänsen (O 11)
Hus se bát nemusíte (P 11)
Am glücklichsten zu zweit – oder zu dritt (O 67)
Nejlíp se to táhne ve dvou – anebo ve třech (P 23)
Mehrfach behütet – Gössel in der Zuchtgruppe. (O 69)
Pod mnohonásobnou ochranou – takový je život housat v chovném hejnu. (P 25)

V některých případech bylo vhodné přidat sloveso i do plynoucího textu, a v jiných naopak výpověď zkrátit, aby se překlad příliš neprodloužil.

Bei gesunden ausgewachsenen Gänsen sind Beine und Schnabel sattorange oder rosa gefärbt (abhängig von der Rasse). (O 100)

Nohy a zobák zdravých a dospělých hus mají sytě oranžovou nebo růžovou barvu – záleží na plemeni. (P 28)

Für sie gibt es nur gut oder böse, ein „Dazwischen“ existiert nicht. (O 12)

Existuje pro ně jenom dobro a zlo – a nic mezi. (P 11–12)

Z příkladových vět je vidět, že často byla při překladu využívána i pomlčka. Tu jsem využívala právě při slučování vět, dále pak vkládala pomlčky u některých delších větných celkům, aby byl text přehlednější (např. oddělení vsuvky pomlčkou místo čárkou) a rozdělený na „stravitelnější“ celky.

Ändere ich aber mein Äußeres auffällig, trage zum Beispiel helle Hosen, eine knallbunte Bluse, Lackschuhe und ein Haartuch, erkennen die Tiere wohl meine Person und die Stimme, sind aber durch das andere Bild von mir derart verunsichert, [...] (O 14)

Pokud však svůj vzhled výrazně změním – vezmu si třeba světlé kalhoty, pestrobarevnou křiklavou halenku, lakované boty a šátek do vlasů – zvířata sice poznají mou osobu a hlas, ale můj vzhled je znejistí [...] (P 14)

2.3.4 Pragmatická rovina

V překladu jsem se nemusela vyrovnávat s příliš mnoha kulturními odlišnostmi, mnoho reálií platí nejen pro Německo, ale i pro Českou republiku, a stačilo tedy dané úseky přeložit, aniž by došlo ke ztrátě významu. Tak například tradice podávání pečené husy na svatého Martina (popř. i na Vánoce) je charakteristická i pro české prostředí, stejně tak se zde vyskytují a vyskytovaly produkty s vyobrazenou husou s modrou mašlí.

2.3.5 Další problémy

Podstatným rysem textu je intertextovost. Jedná se hlavně o práce Konrada Lorenze, jejichž problematičnost v českém prostředí byla již popsána výše (2.1.). Autorka ke Konradu Lorenzovi a jeho dílu (konkrétně knize *Ich bin hier – Wo bist du?*) několikrát odkazuje. Využívá jeho poznatků o dorozumívání hus – na jeho knize je tedy založena jedna celá podkapitola knihy. Přejímá jeho výrazivo (názvy zvuků) a k jeho pojmenováním odkazuje i v samotném textu, navíc explicitně zmiňuje i zdroj:

Lorenz vergleicht das mit einer „Begrüßung“.

Dieses geräuschvolle „Flügelrasseln“, wie Lorenz es nennt, ist als eine Art Ermahnung zu verstehen.

Vsuvku druhého příkladu jsem se při překladu rozhodla vypustit, v cílovém jazyce je tato informace redundantní, když dané slovo není přesně oficiálně přeloženo; navíc zde překládám volněji.

Toto hlučné třepání křídly je třeba chápat jako jakési varování. (P 19)

Autorka se ovšem inspiroje tímto rakouským etologem i v kapitole, kde to otevřeně nepřiznává. V části o prevenci se vyskytuje parafráze několika vět velmi blízká Lorenzově formulaci¹⁴ (tu nalezneme i v knize *Er redete mit dem Vieh, den Vögeln und den Fischen*, která byla přeložená do češtiny).

Jen drobným ztížením překladu bylo několik chyb nebo nedůsledností ve výchozím textu. Mezi ně patří hlavně vypuštění písmena ve slově *Choanenspalte* (ve výchozím textu *Coanenspalte*) nebo nedůsledné používání uvozovek u kompozita *Langhalse* (O 16) bez zřejmého opodstatnění.

¹⁴ *Denn wie auch andere Tiere, die viel Pflanzenfasern verdauen müssen, haben die Gänse einen sehr ausgebildeten Blinddarm, in welchem die Zellulose von Zellstoff spaltenden Bakterien für den Körper verwendbar gemacht wird. In der Regel kommt auf etwa sechs bis acht normale Ausleerungen des Darms eine des Blinddarmminhalts, der einen eigenartig strengen Geruch und eine dunkelgrüne, sehr kräftige Farbe hat.* (Lorenz 1985, s. 15)

Da Gänse viele Pflanzenfasern verdauen müssen, haben sie einen sehr gut ausgebildeten Blinddarm, in dem die Zellulose von Zellstoff spaltenden Bakterien für den Körper verwendbar gemacht wird. In der Regel folgt auf etwa sechs bis acht normale Darmentleerungen eine Entleerung des Blinddarmminhalts, der eine dunkelgrüne Farbe hat, dünnbreiig ist und sehr streng riecht. (Bohn-Förderová 2012, s. 101)

2.4 Překladatelské posuny

V této části čerpám z prací českých a slovenských teoretiků, především J. Levého (1998) a A. Popoviče (1975), popř. Gromové (2009), která vychází z obou zmíněných.

K posunům v překladu nutně dochází proto, že se od originálu liší jazykově, kulturně i literárně (Gromová 2009, s. 56). Výrazový posun je projev nemožnosti dosáhnout úplné věrnosti originálu, absolutní překlad neexistuje; na druhou stranu překladatel posuny využívá, aby se k věrnosti přiblížil (Popovič 1975, s. 121).

Rozlišují se posuny konstitutivní a individuální. Konstitutivní posun je nevyhnutelný, dochází k němu kvůli rozdílu mezi jazykovým kódem originálu a překladu (Gromová 2009, s. 58–59). V mé práci již některé konstitutivní posuny byly zmíněny v rámci překladatelských problémů – např. kompozita, pasivum a konstrukce s *man*, kondenzace s neurčitými slovesnými tvary překládaná v češtině např. pomocí věty vedlejší.

Oproti tomu individuální posun je subjektivní, vzniká vlivem osoby překladatele.

V následujícím textu jsou uvedeny základní typy posunů, ke kterým při překladu výchozího textu došlo (a nebyly již zmíněny v rámci překladatelských problémů (2.3.).

2.4.1 Generalizace

K zobecnění významu jsem se uchýlila v souvětí o husách zpodobňovaných na různých výrobcích a specifický kus nádobí *Kaffeetasse* nahradila obecnějším *hrnečkem*, neboť přítomnost kresby na hrnečku nezáleží na druhu nápoje.

Nicht umsonst schmückt ihr Bildnis seit je zahlreiche Gemälde, und die weißen Gänse mit dem blauen Halsschleifchen finden sich bis heute auf Tischdecken, Küchenschürzen, Tellern und Kaffeetassen. (O 10)

Ne bezdůvodně se tyto ptáci odedávna zpodobňují na obrazech a bílé husy s modrou mašlí kolem krku nalezneme dodnes na ubrusech, kuchyňských zástěrách, talířích i hrnečcích. (P 10)

Ke generalizaci došlo rovněž v případě přípravku *Hexal-Lösung*, který autorka doporučuje k dezinfekci zobáku.

Bei Verletzungen in der Schnabelhöhle wird die betroffene Stelle mehrmals täglich mit Hexal-Lösung für die Mundhöhle (Apotheke) eingepinselt. (O 100)

Daný přípravek se váže na místo a čas vzniku – v českém (a ani německém) prostředí nyní už není dostupný, rozhodla jsem se tedy prostředek zobecnit a opsat (využitím jeho účinné látky):

Při zranění v zobákové dutině se postižené místo několikrát denně potře roztokem určeným k dezinfekci dutiny ústní (např. **přípravky s účinnou látkou chlorhexidinem** dostupné v lékárnách). (P 27)

2.4.2 Substituce

Autorčin způsob přirovnání vzhledu husího trusu k lidskému jídlu (*Pestowürstchen*) byl substituován kvůli obavě, že by nemusel být pro všechny úplně srozumitelný. Nejde zde o přesné jídlo, ale navození představy jeho vzhledu. Přístupnější mi pro cílového čtenáře přišel špenát než italské pesto, odpovídající přibližně jeho vzhledu i struktuře.

Bei Grünfütter sollte er wie ein gut geformtes „Pestowürstchen“ aussehen, [...] (O 101)

Podoba trusu závisí na požití potravě a množství vypité vody. Po zeleném krmení by husy měly vylučovat trus, který vypadá jako vytvarovaný špenátový „páreček“ [...] (P 29)

2.4.3 Inverze (záměna)

Často při překladu docházelo hlavně ze stylistických důvodů k inverzi, přemístování prvků na jiné místo. Několikrát jsem zaměnila pořadí výrazů odkazujících ke stejné entitě (např. *pták* a *husa*), aby daný celek zněl v češtině přirozeně. Ze stejných důvodů došlo i k větším změnám, např:

Es setzt sich aus erregten, obertonreichen, schnell aufeinanderfolgenden und sich teilweise überschlagenden Stimmfühlungs- und Distanzlauten zusammen [...] (O 22)

Skládá se z rozčilených uvědomovacích hlasů a hlasů odstupu, které jdou rychle za sebou, částečně se překrývají a obsahují velké množství horních tónů, [...] (P 21)

Zde bylo změněno pořadí jednotlivých prvků kvůli srozumitelnosti a jednoznačnosti (aby vztažná věta nebyla považována za restriktivní, tj. že zazněly jenom ty hlasy, které splňují dané vlastnosti).

2.4.4 Vysvětlení a vnitřní vysvětlivka

Protože překládaný text v bakalářské práci funguje jako autonomní text bez uvedení dalších kapitol z knihy, rozhodla jsem se dodat cílovému čtenáři **vysvětlení**, co je to *grit*:

*Eine unzureichende Aufnahme von **Grit** kann hierfür die Ursache sein. (O 101)*

*Příčinou může být nedostatečný příjem **gritu** (kamínky napomáhající rozmělnění potravy). (P 29)*

Tento úsek se totiž nachází až v předposlední kapitole a té předchází kapitola (v předložené práci vynechaná) o krmení hus, kde je pojem *gritu* vysvětlen. Výchozí

čtenář tedy získá informaci o tomto výrazu během chronologického čtení knihy, zatímco cílový čtenář z části vybrané k překladu nikoli. Kdyby byla překládána celá kniha (což je předpokladem pro fiktivní zadání), samozřejmě bych tuto vysvětlivku vypustila.

Další informace, která by se jinak ztratila při překladu, je poznatek o plemeni štajnbašských hus. V němčině se v pojmenování jejich plemena používá *Steinbacher Kampfgänse*, v českém úzu tato vlastnost v názvu chybí. Poněvadž je však v daném kontextu pravděpodobně důležitá – objevuje se při představování možnosti, že husy mohou žít ve větším společenství, ale některé druhy na to vůbec nejsou vhodné, doplnila jsem do závorky jejich původ.

[...] oder auch Steinbacher Kampfgänse sind keinesfalls WG-tauglich. (O 68)

[...] také třeba štajnbašské husy (**vyšlechtěné jako bojové plemeno**) za žádných okolností nemůžou žít ve větším společenství. (P 25)

To, že se jedná o původně bojové plemeno, může čtenáři napovědět, proč zrovna ony se pro soužití více samců pohromadě nehodí.

2.4.5 Vynechávka

Jak už bylo řečeno, v češtině často došlo k prodlužování vět kvůli konstitutivním posunům, vysvětlením apod. V některých případech jsem však naopak zkracovala, a to prostřednictvím vynechávky. Jednalo se především o redundance a případy, které byly jasné z kontextu a zmínění by bylo zbytečné, nebo dokonce nepřírozené.

Vor Einbruch der Dunkelheit trotteten die „Langhalse“ im typischen Gänsemarsch wieder in den heimischen Stall. (O 11)

Před setměním se „dlouhokrčky“ typickým husím pochodem pomalu dokolébaly domů. (P 11)

Z kontextu i zkušeností světa je očividné, že husím domovem je chlív.

*Wer seine Tiere beobachtet und sich ihre Verständigungslaute und Gesten **abschaut** und aneignet, [...]* (O 17)

Kdo pozoruje své zvířecí společníky a jejich dorozumívací zvuky a projevy a osvojí si je, [...] (P 17)

Ekvivalent slova *abschauen* – *odpozorovat* je zde redundantní, neboť dle internetové jazykové příručky¹⁵ znamená ‚pozorováním osvojit‘ – neboli to, co vystihují už dvě předchozí slovesa.

¹⁵ *Internetová jazyková příručka* [online], (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Při popisu pravděpodobného významu poplašného hlasu hus byl vynechán přívlastek rozvíjející výraz *nebezpečí*.

„*Vorsicht, Lebensgefahr, alles in Deckung!*“ (O 21)

„*Pozor, nebezpečí, všichni schovat!*“ (P 20)

Kromě *smrtelného nebezpečí* a *nebezpečí života* se hojně v paralelním korpusu překládá *Lebensgefahr* pouze jako *nebezpečí*; v daném kontextu mi to přijde vhodné, neboť v situaci, kdy se navzájem osoby varují před bezprostředním nebezpečím, není času nazbyt a o vážnosti situace samy vědí.

2.4.6 Intelektualizace

Levý (1998, s. 145–148) rovněž zmiňuje tendenci překladatele učinit překlad srozumitelnějším, a tak ho dovysvětluje ad. Při intelektualizaci dochází hlavně ke zlogičťování textu – výrazu i myšlenky. Překladatel také vykládá nedořečené – myšlenky, které jsou jen naznačeny, vyloží naplno. Třetím nejdůležitějším typem intelektualizace je formální vyjádření syntaktických vztahů v originálu explicitně nevyjádřených. Ochuzuje tak text o důležité prvky díla, v případě posledního typu intelektualizace pak může překlad získat neživý ráz.

Levý však mluví o překladu uměleckého díla, kde je dominantní poetická funkce a vyskytuje se zde např. záměrné napětí mezi myšlenkou a vyjádřením. Vzhledem k tomu, že v této práci překládaném textu je dominantní funkce referenční (viz 2.1.2.), v některých případech jsem se rozhodla pro intelektualizaci, protože pochopení má v tomto druhu textu přednost. Snažila jsem se ovšem přesto, aby překlad neutrpěl na stylistické rovině, a obměňovala alespoň spojovací výrazy apod.

Nejvíce bylo do textu originálu zasaženo v podkapitole o vztahu husy a člověka – jak se o mláďata správně starat, aby nedošlo k nějaké chybě. Následuje odstavec o chovatelích čistokrevné drůbeže a výstavách, jehož návaznost na předchozí se čtenáři vyjasní zřejmě až k jeho konci (při koupi dospívajících housat získá chovatel vychované, ale i příchýlné husy). Pro lepší srozumitelnost uvozuji odstavec vytvořenou větou:

In der Regel geben Rassegeflügelzüchter junge Gössel sowieso ungerne ab [...] (O 13)

Pokud chcete získat house od chovatele čistokrevné drůbeže, problémům se vtištěním se nejspíš vyhnete. Tito chovatelé stejně neradi prodávají mladá housata, [...] (P 14)

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvoření funkčního překladu (na základě zvolené metody) vybraného textu. Tím bylo několik kapitol z populárně naučné knihy *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*. Důraz byl při překládání kladen na účinek na čtenáře a dodržování tuzemských norem.

Analýza výchozího textu, první část komentáře, odhalila, že text není příliš (kulturně) vázaný na místo a čas vzniku, alespoň v ohledu k překladu pořízenému v tomto roce v České republice. Dílo je však velmi pestré obzvláště na lexikální rovině (termíny, slova z různých vrstev jazyka apod.). To bylo třeba dodržet i v překladu a rovněž převést do cílového jazyka pro autorku charakteristickou množinu výrazů, které ozvláštňují text. Jedná se především o frazémy a jejich aktualizaci a jazykovou hru vůbec. Vzhledem k rozdílům v jazykových systémech to ovšem nebylo vždy možné a docházelo k nivelizaci (o překladatelských problémech a posunech představených konkrétními příklady pojednávají dvě závěrečné kapitoly komentáře).

S odlišnými jazykovými systémy jsem se vyrovnávala často pomocí kompenzace (a stylisticky vhodné prostředky vkládala na jiná místa) nebo konstitutivních posunů. Docházelo ovšem např. také k vysvětlení, vynechávce nebo intelektualizaci.

Seznam použité literatury

Primární literatura

BOHN-FÖRDER, Marion, 2012. *Liebenswerte Langhalse. Über den artgerechten Umgang mit Gänsen*. München: Cadmos Verlag, s. 8–23, 66–69, 98–101

Sekundární literatura

Tematická literatura

LORENZ, Konrad, 1978. *Vergleichende Verhaltensforschung. Grundlagen der Ethologie*. Wien: Springer-Verlag.

LORENZ, Konrad, 1985. *Er redete mit dem Vieh, den Vögeln und den Fischen*. München: Piper. ISBN 3-492-02917-5.

LORENZ, Konrad, 1992. *Takzvané zlo*. Přeložila Alena VESELOVSKÁ. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0264-0.

LORENZ, Konrad, 1998. *Hovořil se zvířím, s ptáky a rybami: s původními perokresbami autora*. Přeložili Božena KOSEKOVÁ a Josef KOSEK. Praha: Granit. ISBN 80-85805-73-1.

MARVAN, František a Arnošt HAMPL, 2011. *Morfologie hospodářských zvířat*. Vyd. 5. Praha: Česká zemědělská univerzita v nakl. Brázda. ISBN 978-80-213-2188-5.

PROMBERGEROVÁ, Iveta, 2012. *Drůbež na vašem dvoře*. Praha: Brázda. ISBN 978-80-209-0395-2.

TULÁČEK, František et al., 1986. *Vzorník plemen drůbeže*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství

VESELOVSKÝ, Zdeněk, 2001. *Obecná ornitologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0857-8.

Oblast lingvistiky a translologie

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ, 2008. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-961-4.

EROMS, Hans-Werner, 2008. *Stil und Stilistik: eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt.

GROMOVÁ, Edita, 2009. *Úvod do translologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa. ISBN 978-80-8094-627-2.

- JAKOBSON, Roman, 1995. Lingvistika a poetika. In: R. J., *Poetická funkce*.
ČERVENKA, Miroslav, ed. Jinočany: H & H, s. 74–105. Artes et litterae.
Literárněvědná řada. ISBN 80-85787-83-0.
- KARLÍK, Petr et al., 2012. *Příruční mluvnice češtiny*. Vydání druhé, opravené. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-624-8.
- LEVÝ, Jiří, 1998. *Umění překladu*. 3. vydání, upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný. ISBN 80-237-3539-X.
- MINÁŘOVÁ, Eva a Jan CHALOUPEK, 1983. Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami. *Naše řeč*. **66**(1). 14–22. ISSN 0027-8203
- NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. vydání. Heidelberg: Julius Groos. ISBN 3-87276-649-X.
- PALM, Christine, 1997. *Phraseologie: eine Einführung*. 2. vydání. Tübingen: Narr, 1997. Narr Studienbücher. ISBN 3-8233-4953-8.
- POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.
- ŠTÍCHA, František, 2003. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-503-7.

Slovníky a příručky

- HEŘMAN, Karel, Markéta BLAŽEJOVÁ a Helge GOLDHAHN, 2010. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen: Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Praha: C.H. Beck. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-175-8.
- KLÉGR, Aleš, 2007. *Tezaurus jazyka českého: slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-920-1.
- BOZDĚCHOVÁ, Ivana a Roland WAGNER, 2017. KOMPOZITUM. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, eds. [Cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZITUM>
- Český národní korpus [online], 2021. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://korpus.cz/>

Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. DWDS [online]. [Cit. 2021-7-26]. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Dostupné z: <https://www.dwds.de/>
Internetová jazyková příručka [online], (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>
Německo-český praktický slovník [online], 2017. Verze 6.0. Lingea [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/nemecko-cesky>
Wörterbuch. *Duden* [online], 2021. Bibliographisches Institut. [Cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.duden.de/woerterbuch>

Ostatní tištěné a elektronické zdroje

Graue Pommerngänse [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://grauepommern.de/tl/>
HRUBÝ, Karel, 1880: *Sbírka přísloví, pořekadel a průpovědí, kterých užívá náš lid rolnický*. Praha: J. Otto.
Klub chovatelů vodní drůbeže [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://klubvodnidrubeze.estranky.cz/>
O nás, 2021. *Vydavatelství Vikend* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.vydavatelstvivikend.cz/o-nas>
Příjmení s -ová, nebo bez. Zeman podepsal, od příštího roku si lze vybrat, 1999-2021. *iDNES.cz* [online]. MAFRA, a. s, 8. 7. 2021 [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prijmeni-ova-vyber-muzsky-tvar-novela-podpis.A210708_165211_domaci_baky
QUINION, Michael, 2008. -ish. *Affixes: The building blocks of English* [online]. [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: <https://www.affixes.org/alpha/i/-ish1.html>

Příloha – výchozí text